

I. JÁNOS 5,3

LELKIPASZTOR

1953. SZEPTEMBER HÓ

LELKIPÁSZTOR

Kiadja az *Evangélikus Egyetemes Egyház Sajtóosztálya*

Felelős szerkesztő és kiadó: *Dr. Vető Lajos*

Előfizetési díj egy évre 84 Ft, félévre 42 Ft, egy hónapra 7 Ft

Csekk számla: *Lelkipásztor Kiadóhivatala, Budapest 220—507*

Szerkesztőség és kiadóhivatal: *Budapest VIII, Puskin-ut. a 12*

Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály — Telefonszám: 142—074

TARTALOMJEGYZÉK

CIKKEK, ERTEKEZÉSEK:

	Oldal
Luther a felebaráti szeretetről (Reformáció-heti előadás-sorozat) (<i>dr. Ottlyk Ernő</i>) — — — — —	385
Redeamus ad fontes (<i>Bácsi Sándor</i>) — — — — —	402
A segédlelkészi évek mint tanulmányi évek (<i>Haßenscher Károly</i>) — —	408

IGEHIRDETÉSEK:

Szentháromság ünnepe után 18. vasárnap (<i>Blatniczky Jenő és Trajtler Gábor</i>) — — — — —	411
Szentháromság ünnepe után 19. vasárnap (<i>Bohus Imre</i>) — — — — —	413
Szentháromság ünnepe után 20. vasárnap I. (<i>Karl Béla</i>) — — — — —	415
II. (<i>Mesterházy Ferenc</i>) — — — — —	418
Szentháromság ünnepe után 21. vasárnap (<i>Lukácsy Dezső</i>) — — — — —	418
Utmutató. Fordítási és exegetikai megjegyzések a délutáni ószövetségi alapigékhez (<i>dr. Pálffy Miklós</i>) — — — — —	421

FOLYÓIRATSZEMLE

<i>J. M. Lochman: Rozum v cirkvi (Az ész szerepe az egyházban)</i> <i>Szilády Jenő</i> — — — — —	
--	--

KÖNYVISMERTETÉS:

<i>Lic. Karl Rose: Predigt der russisch-orthodoxen Kirche. (Az orosz orthodox egyház igehirdetése)</i> <i>G. L.</i> — — — — —	427
<i>KÖZÉRDEKŰ TUDNIVALÓK (Csekey Zoltán)</i> — — — — —	431

Elhhez a számunkhoz csekklapot mellékelünk. Kérjük lelkésztestvéreinket, hogy ennek felhasználásával szíveskedjenek az előfizetési díjat elküldeni. Tartuk szem előtt, hogy lelkészi szakfolyóiratunkat az előfizetésekből tartjuk fenn.

Luther a felebaráti szeretetről

Reformáció heti előadás-sorozat*

1. A szeretet egyháza

A mi egyházunk a szeretet egyháza. Ezt nem valami felekezeti elfogultság mondatja velünk, hanem teológiai igazságot fejezünk ki vele. Miért? Mert Luther teljes tisztaságában hagyta ránk a bibliai szeretet értelmezését. Hiszen a keresztyén ember előtt akkor tárul fel igazán Isten szeretetének mélysége és Isten iránt érzett kimondhatatlan hálájáról akkor tesz igazán bizonyosságot, a felebarát javára végzett cselekedettel, ha megérti és szívébe zárja a Szentírás legdrágább üzenetét, a hit által való megigazulást.

Aki Lutherrel együtt végigtusakodja a keresztyén élet útját: hogyan állhatok az igaz Bíró színe elé, milyen Isten számadásra hívó ítélete, *hogyan találhatok kegyelmes Istent?*, az Lutherrel együtt boldogan fedezi fel Isten igéjében, hogy Jézus Krisztus a mi Istenünk és Urunk, a bűneink miatt halt meg és a mi igazságunkért támasztatott fel (Róm. 4,25). És egyedül ő Istennek ama Báránya, aki elvette a világ bűnét. (Ján. 1,29.) És az Isten mindnyájunknak bűnét reá rakta. (És. 53,6.) Szintűgy: mindnyájan vétkeztek és ingyen igazulnak meg kegyelméből a Jézus Krisztus vérében való váltság által. (Róm. 3,23 s köv.) Mint-hogy hát ezt így kell hinnünk és az üdvösséget másként, semmiféle cselekedet, törvény vagy érdem által egyáltalán meg nem szerezhethük, nyilvánvaló, és kétségtelen dolog, hogy *minket egyedül az ily hit igazíthat meg*, amint (Róm. 3,28) Pál mondja: Azt tartjuk, hogy az ember megigazíttatik a törvény cselekedetei nélkül a hit által. Hasonlóképpen: hogy egyesegyedül ő igaz és megigazítója a Jézus hitéből valónak. (Róm. 3,26.) E cikkektől épenséggel nem tágíthatunk, itt nem engedhetünk, ha ég és föld összeomlik is mindazzal együtt, a minek maradása nincsen. Mert nem adatott más név az embereknek, ami által üdvözülhetnének — mondja Péter. (Csel. 4,12.) És mi az ő sebei által gyógyultunk meg (És. 53,5.) ” (Schmalkaldi Cikkék.)

* Már most közöljük a reformáció-heti előadás-sorozat témáit és anyagát, hogy jól felkészülhessünk reformáció-heti szolgálatunkra a gyülekezetekben. — Szerk.

Egyházunk alapvető tanítása, „articulus stantis et cadentis ecclesiae” az, hogy egyedül Isten ingyen való kegyelméből és egyedül a Jézus Krisztusban való hit által igazulunk meg Isten előtt, azaz Isten mint igaz, de kegyelmes Bíró Jézus Krisztus érdemét annak tudja be, aki hisz Krisztusban, a Megváltóban, hogy ő haláláig hű engedelmességgel éretünk és helyettünk mindenben eleget tett. Így a mi számunkra nem marad más, mint elfogadni ezt a megváltó kegyelmet, azaz bízni és hinni benne és hálából cselekedni annak akaratát, akinek köszönhetünk mindent. Tehát „non propter, sed per fidem justificamur”, nem a hit miatt, mintegy érdemszerző új cselekedet miatt, hanem a Jézus Krisztusban való hit által igazulunk meg a szent és kegyelmes Bíró előtt.

Minél mélyebben átérezzük Isten hozzánk való szeretetét, amellyel Krisztusért e'örli a mi bűneinket, annál mélyebb hálát érzünk iránta. A hit ezért soha sem lehet hála nélkül, mert különben megfeledezne üdvösség ajándékozójáról s akkor már nem lenne a „sola fide, sola gratia” értelmében való hit, hanem csordultig megtelik a szív hálával, ha Krisztus éretünk hozott áldozatára gondol s forrón mondja Jézus felé a személyes hit bizonyágtételével:

„Oh mily csodálatos és végtelen szeretet
Amely téged a Golgothára vezet!” (180. ének, 5. vs.)

Ennek a csodás és végtelen isteni szeretetnek egyetlen viszonzása csak az lehet, hogy „mi szeretjük őt, mert ő előbb szeretett minket” (I. Ján. 4,19.) Ez az isteni, atyai szeretet váltja ki belőlünk azt a gyermeki szeretetet, amely nem akar mást, mint a megváltó isteni szeretet akaratát követni és a Krisztusban adott új élet gyümölcseit teremni. A Római levélhez írt magyarázata előszavában Luther híressé vált, klaszszikus szavaiban azt mondja: „A hit tevékeny, szorgos dolog, amely nem is kérdezi mit kell cselekednie, mert még mie'őtt kérdezne, már meg is cselekedte azt.” A hit tehát nem maradhat meg a szeretet cselekedetei nélkül, mert átforrósítja az egész emberi életet, erőforrást nyit az Isten szerint való cselekedetek egész végzésére. A Schmalkaldji Cikkben ezt írja Luther: „Azon, amit e tárgyban eddig állandó következetességgel tanítottam, éppen nem tudok változtatni, t. i. hogy mi, amint Péter mondja, hit által más, új, tiszta szívet nyerünk... Az ilyen hitből, megújulásból és bűnbocsánatból származnak azután a jócselekedetek... Azt is mondjuk továbbá, hogy ahol cselekedetek nem fakadnak a hitből, ott a hit hamis és nem igaz.” Mindez szoros összhangban áll a Szentírással, ahol azt olvassuk: „Krisztus Jézusban sem a körülméletlenség nem ér semmit, sem a körülméletlenség, hanem a szeretet által munkálkodó hit” (Gal. 5,6.) „A hit is, ha cselekedetei nincsenek, megholt ő magában” (Jak. 2,17.) A Szentírás világosan eligazít abban a kérdésben, hogy az Isten iránti szeretet gyümölcseinek hogyan kell jelentkezni a felebaráti szeretet cselekedeteiben: „Aki nem szereti a maga atyjafiát, akit lát, hogyan szeretheti az Istent, akit nem lát? Az a parancsolatunk is van őtöle, hogy aki szereti Istent, szeresse a maga

atyjafiát is.” (I. Ján. 4,20—21.) Ez a felebaráti szeretet a keresztyén hit szükségképpen megnyilvánulása, egyúttal pedig hitünk igazságának a próbaköve is, itt látszik meg, hogy valóban keresztyének vagyunk-e, vagy pedig vallásoskodásunk üres „Uram-Uramozás” csupán. Nem vé-
atyjafiát is” (I. Ján. 4,20—21.) Ez a felebaráti szeretet a keresztyén hit álta- való megigazulást oly nagy erővel hirdette, tudott olyan gyönyörűen írni a szeretetről I. Kor. 13-ban! „Ha embereknek vagy angyaloknak nyelvén szólok is, szeretet pedig nincsen énbennem, olyanná lettem, mint a zengő érc, vagy pengő cimbalom...” Itt dől el, hogy mik vagyunk: zengő érc és pengő cimbalom csupán, vagy szavunk az élő Isten szeretetére és ezért emberek szeretetére hívó evangélium-e?

A mi egyházunk azért a szeretet egyháza, mert középponti tanítása a hit által való megigazulás, amelyben feltárul Isten hozzánk való szeretetének egész gazdagsága. Minél világosabban áll előttünk a kegyelmes Isten, annál jobban telik meg a szívünk iránta érzett hálával, annál inkább kell szeretetére visszasugározni a mi iránta való szeretetünknek, amelynek Istentől rendelt cselekvési területe ez a világ, amelyben élünk. Isten iránti szeretetünk abban tükröződik, ahogyan felebarátainkat szeretjük, ahogyan népünket, hazánkat és az egész emberiséget szolgáljuk!

Korunk legnagyobb teológusa, Barth Károly, aki nagyon sokat tanult Luthertől, a keresztyének mai felebaráti szeretet-szolgálatáról, így ír híres Dogmatikájában: „... hogy mivel tartozik a gyülekezetben minden egyes keresztyén ember a világnak, az éppen az, hogy benne és minden egyes tagjában annak a szeretetnek az utánzásához és kiabrázolásához kell eljutnia, amelyel Isten szerette a világot. Ez azonban azt jelenti: *a keresztyén gyülekezet nem lehet a világ ellen, hanem csak a világgé létezhetik*... Ahol a keresztyének nem lennének képesek arra, hogy szeressék az embereket, hogyan lennének abban a helyzetben, hogy megmondhassák nekik azt, hogy Isten szereti őket és ők az Isten szeretének tárgyai? Ezzel csak azt bizonyítanánk be, hogy efelől saját személyüket illetően sem egészen bizonyosak, sőt talán még nem is jutottak ennek tudatára. Hiszen ők maguk is mindenek ellenére, mégis csak emberek, és mint ilyenek, mindig nem-keresztyének is: mint Isten barátai, ellenségei is, mint hívők, Istentelenek is. Ha annak tudatára és bizonyosságára jutottak, hogy Isten mint ilyeneket szerette őket, akkor a többiekre tekintve is tudatára kell ébredniük ennek és bizonyosnak kell lenniök felőle, Minden emberhez való viszonyulásukban döntő előfeltetelezésük csak az lehet, hogy Jézus Krisztus a másik ember bűnéért és az ő üdvösségéért is meghalt. Erről a pontról kell akkor minden embert látnunk s innét kell megközelíteniük: tehát sohasem ellene és nemcsak elméleti úton, hanem *gyakorlatilag is érette kell létezniük*: olyan cselekvéssel vagy tartózkodással, beszéddel vagy halgatással, beavatkozással vagy elszenvetéssel, amely a másik számára egyszerűen mint ember számára levegőt és teret terem, bátorsággal és örömmel ajándékozza meg.”

Ha pedig azt keressük, hogy hol kell megvalósítanunk ezt a szeretetet, akkor világos, hogy ott, ahova Isten minket helyezett, vagyis né-

pünk, hazánk és az egész emberiség életében. Itt tárja ki előttünk a felebaráti szeretet gyakorlásának hatalmas területét. Itt vár minket a munka, amellyel legjobban szolgálhatjuk felebarátaink összességét, népünket, és az egész emberiséget. Mert hazánk iránti szeretetünk sohasem feledteti velünk azt az ígét, hogy „Isten az egész emberi nemzetséget egy vérből teremtette”. (Csel. 17,26.) Szeretetünknek ennél fogva szélesnek kell lennie, mert az Isten szeretete oly széles, hogy úgy szerette a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte (Ján. 3,16).

A reformáció hetében keresztyén hitünk középponti tanítása: a hit által való megigazulás gyakorlati életben megnyilvánuló következményeit, a keresztyén felebaráti szeretetet állítsuk érdeklődésünk középpontjába úgy, ahogy arra a mi nagy reformátorunk tanít minket! Ismerkedjünk meg Luther felebaráti szeretetről szóló tanításának a részleteivel, hogy ebből az ismeretből áradjon keresztyén életünkbe új erő, Isten dicsőségére, embertársaink javára.

2. Luther két fronton küzd.

Luther csodálatos melegséggel tud írni a szeretetről, amely azért olyan tevékeny az emberek között, mert Isten megtapasztalt szeretetéből táplálkozik. A hit, mint Istenben való élet, és a szeretet, mint az embertársaink körében cselekvő erő, a legszorosabban összetartoznak. Szerinte „a keresztyén ember nem él önmagában, hanem Krisztusban és felebarátjában; Krisztusban a hit, felebarátjában a szeretet által” (A keresztyén ember szabadságáról). A hit és a szeretet összefüggéséből bontakozik ki Luther egész erkölcstana, amely döntő fordulatot jelent a teológia történetében. De hatása nemcsak a múltra, hanem a jelenre is tartozik, hiszen evangélikus egyházunk az örököse ennek a tanításnak, s a mi dolgunk ezt egyházunk mai életében gyümölcsöztetni.

„A zsinatokról és az egyházzól” című iratában, a harmadik részben, ahol a „keresztyén szent nép” (az ecclesia, Kirche) jellemvonásait vázolja, arról ír, hogy Jézus Krisztus által a Szentlélek, a „sanctificator” (megszentelő) vagy „vivificator” (éltető) bennünk élve és hatva, képessé tesz minket a keresztyén szent élet útján való járásra. Röviden summázza a keresztyén ember erkölcsi jellemvonásait. A Szentlélek „megszenteli a keresztyéneket és képessé teszi őket arra, hogy szüleiknek engedelmesek, a felsőbbség iránt alázatosak legyenek, hogy békeségben, alázatosságban éljenek, hogy haragtól, bosszúvágytól, gonoszagtól menten türelmesek, nyájasok, szorgálatra készek és testvéries szeretettel legyenek, hogy ne legyenek paráznák és bújálkodók, hanem szemérmesen éljenek feleséggel, gyermekkel, háznéppe, vagy akár feleség és gyermekek nélkül is. Továbbá: hogy ne lopjanak, ne zsugoriskodjanak és így tovább, hanem szorgalmasan dolgozzanak, becsülettel megéljenek, szívesen kölcsönözzenek, adjanak, segítsenek, ahol csak tehetik; hogy tehát ne hazudjanak, csaljanak, rágalmazzanak, hanem jószágosak, igazak, hűségesek és megbízhatók legyenek, és ami egyebet még Isten parancsolatai kívánnak. Ezt teszi a Szentlélek.”

Erről a bibliai erkölcsi alapról támadja Luther azokat, akik sokat fecsegnek ugyan Krisztusban lévő bűnbocsánatról, s ugyanakkor nem veszik észre, hogy éppen az emberekhez való viszony tekintetében mennyire hiányzik szívükből az életújulás. Az „antinomisták” (törvényellenzők) valami világtól elvonult „evangéliumhirdetése” nem akar tudni semmiféle konkrét keresztyén erkölcsi magatartásról, általános-ságokon kívül nincs egyéb szavuk, ezért meghamisítják Isten ígését, amely mindig konkrét és életbenyúló. Luther a keresztyéneket így óvja tőlük: „Ne is hitesse őket senki, a bűnök bocsánatáról és Krisztus kegyelméről való sok fecsegéssel, ahogy azt az antinomisták teszik azzal, hogy ők keresztyének. Mert ezek elvetvén a Tíz Parancsolatot, melyet meg nem értettek, ugyan sokat prédikálnak Krisztus kegyelméről, s erősen biztatják azokat, akik a bűnben élnek, hogy ne féljenek, ne ijedezzenek a bűnöktől, mert a Krisztus által a bűnök mind megvannak bocsátva. De amellett látják és engedik is, hogy az emberek nyilvánvaló bűnösségben éljenek, anélkül, hogy új életet kezdenének vagy megjavulnának. Ezekből látható, hogy ők sem a hitet, sem a Krisztust meg nem értik és éppen azzal teszik tönkre, hogy prédikálják. Mert hogy beszélhet az az első törvénytáblában a Szentlélek műveiről, kegyelemről, vigasztalásról, bűnöknek bocsánatjáról, aki a Szentlélek műveit a második törvénytáblában sem meg nem becsüli, sem szerintök nem tartja magát, holott ezeket megértheti, tapasztalhatja, azokat ellenben soha ki nem próbálta, ki nem tapasztalta. Eszerint bizonyos, hogy bennük nincsen sem a Krisztus, sem a Szentlélek, hogy nem értik, és hogy fecsegésük nem egyéb, mint pusztá buborék, egyszóval ők nescoriánusok és Eutyches követői, akik Krisztust vallják és tanítják in antecedenti, a lényegben, de viszont tagadják in consequenti, a következőkben, vagyis tanítják is Krisztust és el is pusztítják azáltal, hogy tanítják” (u. o.). Ezzel Luther élesen elítél minden quietizmust, amely vagy elvonul a világtól és konkrét kérdéseitől, vagy Isten bűnbocsátó kegyelme hirdetésének ürügye alatt el akar mosni minden erkölcsi különbséget, jó és rossz között. Ez a Krisztus evangéliuma elpusztításának az útja. Ez az egyik front, amelyen Luther keményen harcol.

A másik fronton az Isten parancsait az egyház parancsaival helyettesítő, lelki téren is hatalmi szempontokat érvényesítő pápai tanítás áll. Luther azt írja, hogy a keresztyén szent élet „nem kell a pápának. Neki valami különös szentség kell, mely még sokkal szentebb. Azt akarja, hogy tanítsunk miseruhákról, tonzuráról, süvegekről, ruhákról, ételekről, napokról, szerzetességről, apácaságról, miséről, szentek tiszteletéről és még sok mindenféle külsőséges, földi és múlandó dologról. Hogy amélett az emberek hit, remény, szeretet nélkül és mindanélkül élnek, amit a Szentlélek az első törvénytábla szerint eszközöl, hogy ehelyett köztük balhit, kételkedés, bizonytalanság, Isten megvetése, Isten iránt való türelmetlenség uralkodik, hogy helytelenül bíznak a Krisztusban, amikor nem az ő érdemében bíznak, hanem a maguk cselekedeteiben (ami pedig tévhit), amikor az elégtételt nem a Krisztus kegyelmében keresik, hanem fölös jó tetteiket áruba bocsátják, ezért

pényt fogadnak el, mintha csak ez jól megérdemelt jövedelem volna; mindez nem állja útját annak, hogy ők magukat szentebbeknek tartsák a keresztyéni szentségnél". (A német nemzet keresztyén nemességéhez.) Majd erős színekkel festi meg Luther, hogy a klerikalizmus és a Rómához való hűség hogyan mentesít valakit a bibliai, keresztyén erkölcsiség alól: „Nem tekintik bajnak, hogy a második törvénytábla ellenére ők engedtlenséget tanúsítanak szülőik és hatóság iránt, hogy maguk is gyilkolnak, háborúskodnak, izgatnak, irigykednek, gyűlölködnek, bosszút állnak, paráználkodnak, rabolnak, uzsoráskodnak, ámítanak és minden gazságot a legnagyobb mértékben elkövetnek: csak öltsd magadra a miseruhát, akkor *szent vagy a római egyház szentsége szerint és üdvözülhetsz a keresztyén szentség nélkül*" (u. o.).

Luther kereken kimondja, hogy Isten helyébe tolja fel magát a pápai hatalmi ambíció, s épp ezért a maga emberi akaratát tünteti fel Isten akaratának, hogy így Isten nevében oda hajthassa az embereket, ahová akarja, illetve saját érdekeinek a szolgálatába állítsa a megtévesztett híveket: „Íme ott vannak bullái s könyvei, amikben oroszlián módjára ordítja (mint az angyal a Jel. könyve 13. fej.-ben példázza), hogy egy keresztyén sem üdvözülhet, ha csak nem engedelmeskedik néki és magát alá nem veti mindenben, amit ő cselekszik. Ez egybevéve annyit jelent, mintha mondaná: habár a Krisztusban hiszel és bírsz is benne mindent, ami szükséges az üdvösségre, az mind semmi, az mind haszontalanság, hogyha engem Istenednek nem tekintesz, nekem nem hódolsz és nem engedelmeskedel. Már pedig nyilvánvaló, hogy a szent egyháznak legalább is öt századon át pápája nem volt és hogy a görög és sok más nyelvű egyház egész máig soha sem volt pápa alatt és most sincsen. Eddig is gyakran mondtam: bizony ez mérő emberi találmány, nincs rendelve, szükségtelen és haszontalan, mert a szent keresztyén egyház ily fő nélkül: ugyancsak el lehet és százszorta jobban boldogult volna, ha ilyen főt az Ördög sohase sóz a nyakába". (Schmal-kaldi cikkek.)

A szerzetességen keresztül hirdette a pápaság a világtól s annak ügyeitől való elszakadást, miközben a magas klerus sem az óriási vagyontól, sem a politikai hatalomtól, sem a világ ügyeibe való beavatkozástól nem volt hajlandó megválni. A világtól való elvonulás gondolatával akarták a nép figyelmét elterelni azokról a kérdésekről, amelyeket maguk akartak megoldani. Luther mindig élesen támadja azt a képmutatást, ami a „siralom völgye" képzet mögött rejtett, amellyel a világ megvetését propagálta a pápaság, miközben maga nagyon is szerette a világi javakat.

Az a két front, amelyen Luther védte a bibliai tanítást a hitből fakadó cselekedetekről, voltaképpen azonos abban, hogy egyformán semmibe veszi a Szentírást. Az antinomista tévelygés a keresztyén erkölccsel ellenkezik, mert nem keresztyén élet az, amelyben a hitet nem követik a cselekedetek és nem ígehirdetés az, amelynek nincs mondani-valója Isten megvalósítandó akaratát illetően. Luther tanítása alapján bátran mondhatjuk, hogy az az íge, amely nem igazít el a földi életre tartozó magatartásunkban, nem íge, csak emberi beszéd. Viszont ugyan-

úgy nem ige, csak emberi beszéd az, amikor a papi szó elszakad az Irástól, és hata'mi politikai ambíciótól fűtve osztogat parancsokat az embereknek Isten nevében. Ilyenkor a klerikalizmus szava.

A keresztyén erkölcsöt semmibevevő antinomista és azt a klerikalizmus parancsaival, Róma iránti hűséggel helyettesíteni akaró erkölcsi tanítással szemben Luther azt tartja feladatának, hogy a hit által való megigazulásból következő felebaráti szeretet bibliai és ezért isteni tanítását fejtsse ki.

3. A szeretet által cselekvő hit

„A keresztyén ember szabadságáról” című iratában Luther kettős tételt állít fel: *„A keresztyén ember mindeneknek szabad ura és nincsen senkinek alája vetve. — A keresztyén ember mindeneknek készséges szolgája és mindenkinek alá van vetve.”* Mindezt Isten ígéjére alapozza, amelyben I. Kor. 9:19-re hivatkozik: „Én mindenkivel szemben szabad vagyok és mindenkinek szolgájává tettem magam”, valamint Róma 13,8-ra: „Senkinek semmive ne tartozzatok, kivéven, hogy egymást szeressétek”, és Gal. 4,4-re: „Az Isten a maga Fiát elbocsátotta, ki asszonytól született és a törvény alá vettetett”. A szabadságnak és szolgálatnak kettős tétele azt jelenti, hogy Isten tesz ígéje által bűntől és törvénytől szabaddá, s vezeti a kegyelmet nyert embert a hálaadás útján, amelyben a keresztyén ember felebarátai körében hálálja meg Istennek a tőle ajándékképpen vett kegyelmet. „Nincs más dolog sem égen, sem földön — írja Luther — amely a léleknek életet adna, amely őt kegyessé, szabaddá és keresztyénné tenné, csak egy: t. i. a szent evangélium”. Ha pedig valaki azt kérdezi, *melyik az az ige, amely ilyen nagy kegyelmet nyújt, akkor a felelet az rá: „Semmi más, mint a Krisztusról való beszéd úgy, amint az az evangéliumban foglaltatik*, amelyet úgy kell vened és amely olyan is, mintha Istenedet hallanád veled beszélni, hogy minden élted és cselekedeted Isten előtt semmi, ellenkezőleg, hogy neked mindazzal, ami benned van, örökre el kell kárhoznod” (u. o.). „Hogy pedig te magadból és magadtól, vagyis a te romlásodtól kiszabadulhass, oda állítja eléd az ő szerelmes fia, a Jézus Krisztust és élő vígasztaló ígéje által értésedre adja, hogy rendíthetetlen hittel neki add által magadat és ő benne vesd erős bizalmadat. Akkor ezen te hitedért minden te bűneid megbocsáttatnak, minden te romlásod véget ér és te igazságos, igaz, boldog, kegyes leszel és minden parancsolatot betöltesz, mindenektől szabad leszel, a mint Szent Pál mondja: (Róm. 11,17.) *„Az igaz keresztyén egyedül az ő hitéből él”* (u. o.).

Majd kifejti Luther, hogy az egész Szentírás tulajdonkép két ígéből áll: parancsolatból vagy törvényből és ígéretből vagy evangéliumból. A parancsolatok elének tárják ugyan a különféle jócselekedetek követeléseit, de önmagukban nem adnak erőt hozzá, ezért arra szolgálnak, hogy az ember megismerje belőlük a jóra való tehetetlenségét: „S éppen ekkor hangzik fel a másik ige, az isteni ígéret és evangélium, mondván: *Akarsz minden parancsolatot teljesíteni, akarsz gonosz kíván-*

ságaidtól és bűneidről szabadulni, amint ezt a parancsolatok kényszerítve követelik? Nohát, higgy a Krisztusban, akiben én neked minden kegyelmet, igazságosságot, békességet és szabadságot felajánlok; ha hiszel, mindez a tiéd; ha nem hiszel, nem a tiéd" (Ü. o.). Az evangélium tehát épp ahhoz nyújt erőt, amit a törvény követel. Így tehát Istené a parancsolat is és az Ő cselekedete az annak való engedelmeskedés is.

Isten igéje magába foglal minden jót, „azért, aki igaz hittel csüggy azokon, annak lelke oly teljesen és tisztára egyesül velük, hogy az ige összes erőnei is a lélek sajátjává lesznek és így a hit által a lélek Isten igéjétől szentté, igazságossá, igazzá, békéssé, szabaddá és minden javakkal teljessé, Isten valóságos gyermekévé lesz, miként Ján. 1: 11. mondja: „Megadta nekik, hogy mindnyájan Isten gyermekeivé legyenek, akik t. i. az ő nevében hisznek”. (Ü. o.)

A hit által megigazult ember üdvössége Krisztus által mindenben el van készítve, a jócselekedeteket hálából végzi: „Bár az ember belsőleg, lélek szerint a hit által elégségesen meg van igazítva és mindene megvan, aminek lennie kell, kivéve, hogy hitének folyton növekednie kell egészen a halálig: mégis itt e földön, testi életében, az a kötelessége, hogy saját maga felett uralkodjék és embertársaival együtt éljen. Ezzel függnek össze immár a cselekedetek.” (A keresztyén ember szabadságáról.)

Ebből érthető, hogy miért mondhatjuk a hitről azt, hogy minden parancsolatot betölt és teljesít, „mert a hit Isten s nem ember cselekedete, miként Pál tanítja. Minden más cselekedetet Isten veünk és általunk hajt végre, egyedül ezt hajtja végre bennünk és nélküünk”. (Az egyház babyloni fogságáról.) Tehát nem az emberé az érdem, ha Isten akaratát cselekszi. Nem a jócselekedetek tesznek valakit jó emberré, hanem az Isten által megváltott ember végez jócselekedeteket. „Annakokáért igaz e két mondás: Jó, kegyes cselekedetek csak kegyesnek tesznek senkit jó, kegyes emberré; hanem a jó, kegyes ember jó, kegyes cselekedeteket művel. Gonosz cselekedetek sohasem tesznek senkit gonosz emberré, hanem a gonosz ember gonosz cselekedeteket művel. Ugy, hogy mindenesetre előbb a személynek kell jónak és kegyesnek lenni minden jó cselekedetet megelőzőleg, akkor aztán a kegyes és jó személytől jó cselekedetek származnak. Amint Krisztus mondja (Mát. 7, 18.): „A rossz fa nem terem jó gyümölcsöt. A jó fa nem terem rossz gyümölcsöt.” S az is világos, hogy nem a gyümölcs tartja a fát; a fák sem nőnek a gyümölcsön: hanem megfordítva, a fa tartja a gyümölcsöt és a gyümölcs nő a fán. Valamint hát fának előbb kell lenni, mint gyümölcsnek; és a gyümölcs nem teszi a fát se jóvá, se rosszá, hanem a fától függ a gyümölcs minősége: ugyanúgy az embernek is a maga személye szerint előbb kegyesnek vagy gonosz-nak kell lennie, mielőtt jó vagy rossz cselekedeteket művelhetne; és az ő cselekedetei nem teszik őt jóvá vagy rosszá, hanem ő követ el jó vagy rossz cselekedeteket.” (A keresztyén ember szabadságáról.)

Azt a problémát, hogy ha a keresztyén embernek nincs szüksége üdvösségéhez jócselekedetekre, miért cselekszi hát akkor mégis a jót,

Luther így oldja meg: „A cselekedetek senkit sem tesznek kegyessé és az embernek előbb kell kegyesnek lennie, mielőtt cselekedne. Azért nyilvánvaló, hogy egyesegyedül a hit, merő kegyelemből, Krisztus és az ő ígéje által, teszi kegyessé és boldoggá az embert és hogy a keresztyének az üdvösség végett semmi cselekedetre, parancsolatra nincs szüksége: hanem ő szabad minden parancsolattal szemben, és merő szabadságból, ingyen cselekszi mindazt, amit tesz. Hasznát vagy üdvösségét éppen nem keresi azzal, mert őt kielégítette és üdvözítette hite és Isten kegyelme, hanem csakis azért végez jócselekedetet, hogy Istennek tessenek.” (U. o.)

Luther arról is ír, hogy a felebaráti szeretet nemcsak kifejezetten keresztyén erkölcsi parancs, hanem a természeti törvényben meglévő, egyetemes követelmény. A keresztyénség körén kívül is van erkölcs. Az egymáson való segítség, a nagy célok érdekében való emberi szolidaritás: világjelenség. Ez természetesen nem áll el.entétben Isten akaratával, sőt mindkettő, *a természetes erkölcsben megvalósuló felebaráti szeretet és a keresztyén erkölcsben adott szeretet-parancs egy célt szolgál: az emberiség előbbrejutását.* „Nem csupán Mózes törvénye: Ne ölj! Ne paráználkodjál! Ne lopj! stb., hanem természeti törvény is, beírva mindenkinek a szívébe, amint szent Pál mondja (Róm. 2, 1.). Maga Krisztus is (Máté 7, 12) az összes prófétákat és törvényeket foglalta bele ebbe a természeti törvénybe: „Amit akartok, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is azt cselekedjétek velük, mert ez a törvény és a próféták.” Ugyanezti cselekszi szent Pál is (Róm. 13, 9), mikor Mózes összes parancsolatait a szeretetbe foglalja, amely szintén természetileg tanítja a természeti törvényt: „Szeresd felebarátodat, mint magadat.” Mert ha ez nem volna a természettől a szívünkbe írva, sokáig kellene a törvényt tanítanunk és hirdetnünk, míg azt a lelkiismeret befogadná. Meg kell azt magunkban is találnunk és éreznünk, különben senki nem csinálna lelkiismeretbeli do'got abból.” (Írás a mennyei próféták ellen.) A keresztyén ember a természeti törvényben is Isten akaratát látja, amint azt a fenti bibliai idézetekkel Luther kimutatta, tehát az annak való engedelmeskedésben nincs különbség keresztyén és nemkeresztyén között, az mindenkire egyformán vonatkozik. A keresztyén ember erkölcsi cselekvését az különbözteti meg a világtól, hogy ő mindenben Isten színe előtti felelősséggel cselekszik s a felebaráti szeretet megnyilvánulásában Istennek akar hálát adni azért a kegyelemért, amelyet Jézus Krisztusban kapott. Ez pedig olyan tevékeny és fáradhatatlan szolgálatra sarkallja az embertársak érdekében végzett munkában, amilyen nagy Isten hozzá lehajló kegyelme miatt érzett hálája. Másképpen: amennyit megtapasztalt valaki Isten szeretetéből a hitben nyújtott ajándékból, annyira telik meg a szíve embertársai iránti szeretettel és szolgálatkészséggel.

4. Krisztusi szeretet a felebarát iránt

A keresztyén egyház történetében senki sem határozta meg szab-
ben és felemelöbben a keresztyén ember földi életcélját, mint Luther,

amikor azt tanítja, hogy a keresztyén embernek Krisztussá kell lennie felebarátja számára, azaz azt kell cselekednie vele, amit Krisztus tett iránta. Szinte himnuszként hangzik Luther szava, amikor a keresztyén ember felebaráti szeretetének gyakorlásáról ír: „A keresztyén embernek, miként Krisztusnak, az ő fejének, meg kell teljesednie és be kell érnie a maga hitével, azt folyton növelnie, mint amelyben élete, kegyessége és üdvössége vagyon, amely neki mindazt megadja, amije Krisztusnak és Istennek van, miként fentebb mondtuk. Szt. Pál is mondja (Gal. 2, 19.): „Amely életet még a testben élek, azt is a Krisztusban, az Isten Fiában való hitben élem.” És bár már ő egészen szabad, önként ismét szolgává kell magát tennie, felebarátjának segítésére, vele élnie és bánnia, amiként Isten Krisztus által övele bánt. És ezt mind ingyen, semmi mást nem keresve, mint Isten tetszését, ilyenformán gondolkodván: *Íme, az én Istenem engem, méltatlan és elkárhozott embert, minden én érdemem nélkül ingyen való kegyelméből megajándékozott Krisztus által és Krisztusban minden kegyesség és üdvösség teljes gazdagságával, úgyhogy immár semmi másra nincs szükségem, mint hogy higgyem, hogy ez így van. No hát, ennek az én jó Atyámnak, aki engem fölös jókkal ingyen elhalmozott, megteszek én is önként, szabadon és ingyen mindent, ami nekik tetszik és lesznek felebarátaim iránt én is keresztyén, amint Krisztus irántam lett és nem teszek egyebet, csak amiről tudom, hogy nekik szükséges, hasznos és üdvösséges; hiszen nekem hitem által Krisztusban mindenem meg van bőségge!”* (A keresztyén ember szabadságáról.)

„Íme — folytatja Luther — így foly a hitből az Isten iránt való szeretet és a szeretetből a szabad, szolgálatkész, vidám élet, amely ingyen munkálja a felebarát javát. Mert, amiként egyik-másik embertársunk ínséget lát és ránk szorul, ugyanúgy voltunk mi is Isten előtt ínségben és úgy szorultunk rá az ő kegyelmére. Azért, amint Isten Krisztus által ingyen segített rajtunk, úgy kell nekünk is és ennek cselekedetei által felebarátainkon segítenünk.” (U. o.)

Isten újjáteremtő igéjét a hit ragadja meg, amely véghezviszi a keresztyén ember Krisztussal való benső közösségét. A hit „nemcsak azt eszközli, hogy a lélek az isteni ígéhez hasonlóvá, minden kegyelemmel teljessé, szabaddá és boldoggá lesz, hanem egyszersmind a lelket Krisztussal, mint menyasszony a vőlegénnyel egyesíti. Ebből a házasságból folyik, mint Szent Pál Ef. 5, 30-ban mondja, hogy Krisztus és a lélek egy testté lesznek; ekként mindkettőnek javai, szerencséje, szerencsétlensége és minden dolga közössé válik; hogy ami Krisztusé, az a hívő léleké is, s ami a léleké, az Krisztusnak is sajátjává lesz. Mivel Krisztusé minden jó és maga az üdvösség, hát ezek a lélekéi lesznek. És viszont a léleké minden rossz és bűn, ezek meg a Krisztuséi lesznek.” (U. o.)

Mivel a cselekedetek senkit sem tesznek kegyessé, s nincs bennük érdemszerző erő, azért nyilvánvaló, hogy a keresztyén ember nem érdekből, hanem szabadon és ingyen cselekszi mindazt, amit tesz, tudja, hogy üdvössége mindenestől Jézus Krisztus érdeméért van, de ugyanakkor hálából mindent megcselekszik, csakhogy Istennek tessenék. Ezért

a keresztyén ember minden törekvésének arra kell irányulnia, hogy másoknak szolgáljon. Erre nézve Luther ezt írja: „Szóljunk most azokról a különböző cselekedetokről, amiket más emberek iránt kell gyakorolnunk. Mert az ember nem egymagában, nem csupán a maga testében él, hanem együtt él más emberekkel a földön. El sem lehet hát az emberek iránt való cselekedete nélkül, hiszen velük kell beszélnie, érintkeznie, bárha neki a cselekedetekre a saját kegyessége és üdvössége szempontjából nincs is szüksége. *Azért e cselekedetekenél minden törekvésünknek szabadon csakis arra kell irányulnia, hogy más embertársainknak általuk szolgáljunk és javukat munkáljuk, semmi másra nem tekintvén, csakis amire másoknak szükségük van.* Mert ebben áll az igaz keresztyén élet, és itt a hit jó kedvvel és szeretettel lát dolgához, amint Szent Pál a galatáknak mondja (Gal. 5, 6.). Ugyazintén a filippibelieknek, mikor oktatta őket, hogy a Krisztusban való hit teljes kegyelem nekik, s azután ezt köti lelkükre, mondván (2, 1.): „Ha van intés a Krisztusban, ha van szava a szeretetnek, ha van közössége a léleknek, ha teljessé akarjátok tenni az én örömet, úgy hasson át titeket egyazon érzület, egyazon egymás iránt való szeretet és szolgáljátok egymást, és senki se nézze a maga hasznát, hanem ki-ki a másikat is, és azt, amire a másoknak szüksége van.” (U. o.) „Íme — folytatja Luther — itt Pál a keresztyén életet egész világosan úgy állítja elénk, mint amelynek minden cselekedete kell, hogy a felebarát javát célozza, mert magára nézve kinek-kinek elegendő a saját hite, és minden más cselekedet és az egész élet csak arra való, hogy általa felebarátunknak szabad szeretetből szolgáljunk. Evégből utal Krisztus példájára, mondván (Fil. 2, 6.): „Ugyanazon érzület legyen bennetek, amely a Jézus Krisztusban is.” (U. o.)

A felebarát iránt való krisztusi szeretet motívuma Luther kedves gondolata, teológiájának egyik középponti tanítása, ami a különböző munkáiban újra meg újra előkerül. Például „Írás a mennyei próféták ellen” című munkájában ezt mondja: „A szeretet cselekedeteit a felebarátok iránt szelídséggel, türelemmel, jótévéssel, tanítással, segítséggel és tanáccsal kell végrehajtanunk, lelkileg és testileg, szabadon és ingyen, amint Krisztus cselekedett velünk.” Másutt pedig ezt olvasuk: „A felebarátaink iránt való szeretet nem nézi a maga hasznát, azt sem nézi, milyen nagyok vagy kicsinyek az egyes ügyek, hanem azt nézi, hogy azok mennyire hasznosak felebarátainkra, vagy pedig a közjóra nézve.” (A világi felsőbbbségről.)

Nagy fontosságú Luthernek az a megállapítása, hogy Isten nem akarja, hogy őt a világtól elvonulva, a kolostor csendjében vagy a szertartások szemfényvesztésében szolgálják, mert annak a cselekedetnek, amely nem szolgálja a felebarát javát, nincs semmi erkölcsi létjogosultsága. Az üres, farizeusi „Uram-Uramozó” vallásosságról írja: „Itt már azt is igazi, nagyszerű jócselekedetnek hívják s nem győzik eléggé magasztalni, ha egy papocska kiáll arany miseruhában vagy egy egyszerű hívő egész nap térden csúszik a templomban. De, hogy egy szegény leányka vigyáz egy kisgyermekre és hűségesen végzi feladatát, annak nincs neve nálunk” — írja a Nagy Kátében. A keresz-

tyén felebaráti szeretet cselekedetei „nem különlegesek, nem felfújhatók, nincsenek különös időponthoz, helyhez, eljárás módhoz és külső segítséghez fűzve, hanem nagyon is közönséges hétköznapi házi dolgok, amit akárki gyakorolhat a szomszédjával szemben”. (Nagy Káté.)

Ennek a gyakorlati, cselekvő keresztyénségnek az Istentől adott forrása és útmutatója a Tízparancsolat: „Ime, hát a Tízparancsolat! Az isteni tanításoknak egész kötege arra nézve, mint tegyünk, hogy Istennek tetsző legyen az egész életünk! Az igazi forrás és vízvezeték — belőle kell előcsobognia és kiáradnia mindannak, ami jócselekedet számba mehet!” (U. o.) Ezért dolgozta fel Luther Kis és Nagy Kátéjában a Tízparancsolatot.

A Nagy Kátében így foglalja össze Luther Isten embertársaink felé kitáruló szeretet-akarátát: „*Végeredményben az az Isten akarata, hogy senkit szenvedésbe esni ne hagyjunk, hanem mindenkihez jószágot és szeretetet tanúsítsunk... Tegy jót mindenkivel, segítsd s munkáld előmenetelét mindenkinek, ahogy és ahol csak tudod, egyedül Isten kedvéért és az ő tetszésére: telve azzal a bizalommal, hogy ő mindenért megfizet neked bőségesen.*”

5. A felebaráti szeretet megrontói

Amilyen melegen szólt Luther Isten szeretetéről és az abból folyó keresztyén felebaráti szeretetről, olyan keményen tud rámutatni a felebaráti szeretet megrontóinak bűnére. Szava egyáltalában nem csúszik el az emberek feje fölött, hanem egészen konkrétá válik.

A finomabbnak látszó *mulasztási bűnöket* is leleplezi: „Nem csupán az vétkezik, aki valami gonoszat visz véghez, hanem az is, aki felebarátjával jót tehetne, segítségére mehetne, óvhatná, védhetné, megmenthetné, hogy testén semmiféle kár vagy sérelem ne essék, — és ezt nem teszi.” (Nagy Káté.) Ugyanezt találjuk más helyen: „Jól-lehet tetteleg nem hajtottad végre ama gonosz dolgokat, de azért a magad részéről hagytad, hogy ez vagy az veszedelembé jusson és tönkre menjen” — mondja a Nagy Kátében.

Hangoztatja, hogy a felebaráti szeretet parancsának kijátszásában az emberi *önzés* mindent megpróbál, „hisz jönnek segítségünkre ebben némi jogtudósok és ügyvédek is, akik úgy forgatják és hígítják fel az igazságot, ahogy csak kívánják az érdekek”. (U. o.) Konkrét példát is felhoz ezekre: „Fordulnak elő hasonló esetek a kereskedelmi életben és a szerződéses ügyekben is, amikor valaki egyszerre csak úgy elragad valamit a másik kezei közül, hogy az illető ugyan nézhet utána.” „Vagy fizetési kötelezettségekkel szorongat s tör read valaki, mert úgy véli, hogy te abban a szorult helyzetben, adósságok közepette nem igen tudsz tovább kitartani, s csőd nélkül felszámolni, ő viszont akkor ráteheti a kezét legalább a feledre, ha nem többre. S minderről pedig meg kell állapítanod, hogy nem jogtalanul vette vagy tulajdonította el tőled, hanem ‚becsületesen’ vásárolta meg. Az a szólás járja itt: ‚Szemesnek áll a viág!’ ‚Mindenkinek a maga gátjára ügyeljen, mindenki nézzen a magáéra!’ Ki tudná felérni ésszel, hogy az ilyen szép

látszattal mi mindent meg nem lehet szerezni?" — írja Luther a Nagy Kátében.

A próféták igehirdetése nyomán *Isten nevében veszi védelmébe az elnyomottakat*, akiknek kiáltása a Seregek Urának fülébe jut. „...uzsoráskodol, fősvénykedel, nyúzod róluk a bőrt, büszkén s orcátlanul visszautasítod azt, akinek adnod kellene; a szegénység majd nyomorulttan tovamegy, de mivel senkinek sem panaszkodhatik, az égbe kiált. Őrizkedj ettől (mondom néked mégegyszer), mint magától az ördögtől. Mert az ilyen sóhajnak és kiáltásnak olyan hatása lesz, amely borzalmas neked és az egész világnak. Mért azokhoz jut majd el, kik a szegénynek és a sanyargatottnak pártját fogják és nem akarják bosszúlatlanul hagyni. Nem gondolod meg ezt és dacolsz? Akkor meglásd, mit vontál szegény fejedre!” (U. o.) Kikel azok ellen is, akik „a szabad és nyílt vásárból rabló- és uzsora-alkalmat csinálnak, hol minden nap megcsalják a szegényt, új nyomorúságot és drágaságot okoznak és mindegyik ad-vesz vakmerőn, dacol és dölyfösködik, mintha joga volna áruját olyan drágán adni, ahogy neki tetszik, és senkinek sem szabadna ebbe beleszóni”. (U. o.) *Luthernek fáj a nép fájdalma* és a tömegek panaszának így ad hangot: „Mennyi baj van napjainkban csak a hamis pénzzel és a kereskedelem, az üzleti élet mindennapos nyomorgatása és megterhelése miatt azok részéről, akik önkényükkel a szegény köznépet nyomorítják s fosztják meg mindennapi kenyerétől.” (U. o.)

A Nagy Kátében, amely valóságos kincsesbányája Luther etikai állásfoglalásainak, a felebaráti szeretet leggyakoribb megrontásával, a lopással kapcsolatban például így ír: „Lopni nem más, mint a másikat gójtalanul elkaparítani. Fogalmában benne van a másik rovására történő bármiféle előnyszerzés.” „Nemcsak az a lopás, ha valaki zsebet és szekrényt ürít ki, hanem ha messze mennek a nyereszkezéssel a vásárban, a szatócsnál, a boltban, a borozóban és sörözőben, a műhelyben, szóval mindenütt, ahol emberek jönnek össze s áruért vagy munkáért adnak és vesznek pénzt.” (U. o.)

Különösen élesen támadja Luther a *képmutatást*, amikor szép külső látszata alatt vétkeznek a felebaráti szeretet ellen: „Ezek az uzsorások ugyan nem útonállók, nem betörők és titkos tolvajok, kik a készpénzt dézsmálják, ezek a gazok nyíltan mutogatják magukat, nemeseznek címezik őket, tisztos, jámbor polgárok, kik szép külső alatt lopnak és rabolnak.” (U. o.) A gazok és hatalmasok gonzságával szemben használja Luther a legélesebb hangot: „Tulajdonképpen hallgatni kellene a kis tolvajokról, mert a nagy, hatalmas főtolvajokat kellene támadni, akik urakkal és fejedelmekkel paroláznak, kik nem egy-két várost, hanem az egész országot rabolják ki.” (U. o.) „Sajnos, úgy van a világon, hogy aki nyíltan lop és rabol, az bizton, szabadon és büntetlenül jár-kei és még tisztelést vár. A kis, titkos lopók pedig, kik egyszer vétettek, viselik a büntetést és a szégyent, s amazokat becsülethez, tisztességhez segítik.” (U. o.)

Készerűen támadja a felebaráti szeretet parancsát megrontó *egyházi bűnöket*: „Hol marad azonban a tolvajok feje és fővédnöke, a

római szentszék, egész uszályával, ki az egész világ javait összeszedte és a mai napig bírja?" (U. o.) „A német nemzet keresztyén nemeségéhez” írt munkájában kérlelhetetlenül rámutat Luther arra, hogy a nagy egyházi vagyonok a népnek micsoda nyomorába kerülnek. Hogy járhat a felebaráti szeretet krisztusi útján az az egyház, amelynek mammut-jövedelme emberek millióinak megnyomorítása árán jön létre? „Mire jó az a nép a keresztyénségben, melyet bíborosoknak neveznek? Hát megmondom neked! Olasz és német földön sok gazdag kolostor, alapítvány, hűbér és parókia van, ezeket nem tudták könyvebb szerze! Rómának megszerezni, mint úgy, hogy bíborosokat neveztek ki és a püspökségeket, kolostorokat és főpapságokat nekik ajándékozták, és így Isten tiszteletének véget vetettek. Ez az oka immár, hogy Olaszország csaknem pusztává vált, a kolostorok elpusztultak, a püspökségek tönkre mentek, a főpapságok és az összes egyházak jövedelmei Rómába vándorolnak, városok elpusztultak, országok és népek romlásnak indultak, mivel hogy híre sincs többé az istentiszteletnek vagy igehirdetésnek. Miért? A bíborosoknak vagyon kell! A török sem ronthatta volna úgy meg Olaszországot és tehetet volna úgy tönkre az istentiszteletet. S hogy immár Olaszország ki van szipolyozva, most német földre jönnek, s ugyan szépen látnak a dolgukhoz. Összetett kezekkel nézzük-e, mint kell Németországnak is hamarosan olasz sorsra jutnia?”

A felebaráti szeretet parancsával ellentétben álló hatalmi egyházzal és földi javakban dúsuló egyházzal szemben a krisztusi egyszerűség útján járó egyházra volna szükség. Luther hitbeli okokból kiindulva veti fel azt a lehetőséget, mi lenne, ha a pápaság hatalmas vagyona századrészét tartaná csak meg magának: „Ha a pápa udvarának csak a századrésze maradna meg és a többi kilencvenkilenc feloszlónék, még akkor is elég nagy volna arra, hogy a hit dolgában intézkedjék. Most azonban oly nyüzsgés-mozgás van Rómában és úgy hengeg mind a pápaságával, hogy még Babyioniában sem esett ily csoda. Csupán a pápai írkok száma több mint háromezer; ki győzné a többi hivatalnokot felsorolni, hiszen a hivatal annyi, hogy meg sem lehet számlálni, s ezek mind a német alapítványokra és hűberekre lesnek, akár csak a farkasok a juhokra.” (U. o.)

A *feudalizmus* embertelenségeire céloz, amikor ezt írja: „Azt tartom, hogyha a pápa szörnyű nyúzásával ki sem rabolt volna minket, németeket, még úgy sem volnánk szükiben a hazai rablóknak.” (U. o.) A *korai kapitalizmus* fonákságait is hamar észrevette: „De a legnagyobb csapás a német nemzeten bizonyára az úrsorás hitel. Alig száz éve, hogy divik, és már csaknem minden fejedelmet, alapítványt, intézetet, várost, nemest és örökséget szegénységbe, nyomorba és pusztulásba döntött.” (U. o.)

A *kor milliomasai*, a Fuggerek, a pápának küldendő ú. n. pallium-pénzekre hitelt nyújtottak. A Tetzl-féle bűnbocsátó cédulák ára is elsősorban pallium-díj fedezésére volt szánva, s azért Tetzelt a Fugger-ház által kiküldött külön megbízott kísérte, s ez szedte be a pénzt. Az egyháznak és a nagybankárságnak ez az összefüggése

méltán vonta magára Luther felháborodását. „A Fuggereknek és a velük egyszörű társaságoknak is zabolát kellene tenni a szájukra. Hogyan is volna lehetséges, hogy isteni és jogos dolog legyen, hogy egy ember élete alatt annyi fejedelmi kincs gyűljön rakásra? Nem értek a számításához. De azt fel nem foghatom, hogyan lehet száz forinttal egy esztendő alatt huszat, vagy akár egy forinttal egy másikat szerezni és ezt mind nem a földmivelésből vagy a baromtenyésztésből.” (U. o.)

Luther igazságérzete tiltakozik a bankárjövedelem ellen, kétségbevonja a milliomosok vagyonának tisztességes voltát vagy éppen összefüggését a felebaráti szeretettel.

Igehirdetésének éle a nép nagyszabású gonosztevői ellen irányul, akik elsősorban szegik meg és csúfolják meg a felebaráti szeretet parancsát. A bűnökről szóló konkrét tanítást követi a felebaráti szeretet jegyében történő keresztyén életfolytatásra való rámutatás.

6. A felebaráti szeretet útja: béke, szolgálat

A reformáció hetében áttekintettük azt, amit Luthertől tanulhatunk egyházunk középponti tanításából, a hit által való megigazulásból a felebaráti szeretetre nézve. A reformáció ünnepén nézzük meg, milyen irányítást ad a felebaráti szeretet lutheri tanítása keresztyén magatartásunkra nézve. Hallgassuk meg Luthert, amint a felebaráti szeretet útját tárja elénk, amit röviden így foglalhatunk össze, hogy az a békének és a szolgálatnak az útja.

Luther a felebaráti szeretet megvalósítását nemcsak az egyes ember irányában látja, hanem rámutat a nagy összefüggésekre is: „Nyíljon meg azért az értelméd, táguljanak gondolataid és ne csak a sütökemencéig vagy a lisztes ládáig érjenek, hanem ki a tág mezőre, az egész földre, amely hordozza és megtermi a mindennapi kenyeret, a mindenféle ételmet” — írja a Nagy Kátéban. Amikor így ki akarja tágítani a keresztyén ember látómezejét, akkor ezt azért teszi, hogy a keresztyén felebaráti szeretet parancsát meglássuk széles perspektívában. „Nos hát az élethez nemcsak az tartozik hozzá, hogy a testnek meglegyen a maga tápláléka, takarója és egyéb szükséglete, de az is, hogy az emberekkel, akikkel élünk és érintkezünk naponként, mindennemű ügyes-bajos dolgaikban csendben és békességben kijöjünk. Egyszóval mindaz, ami egyrészt a családi, másrészt a társadalmi élet körébe vág.” (U. o.) Isten akarata az, hogy a keresztyének benne éljenek az őket körülvevő társadalmi helyzetben, ahol keresztyénül kell élniök. Asztali Beszédeiben ezt mondja Luther: „Isten egyházának benne kell élnie az emberi társadalomban (Gesellschaft): azért helyezte egyházát Isten a világba, azért szerzett annyiféle világi foglalkozást és munkát, hogy a keresztyének ne szerzetesek legyenek, hanem a társadalmi közösségben (communis societas) éljenek, hitükről és cselekedetükről legyen felismerhető keresztyén mivoltuk.”

Az emberi társadalomnak egyik legdöntőbb kérdése a béke ügye. Ez egyúttal a felebaráti szeretet kérdése is, hiszen a háború nem egyéb, mint a felebaráti szeretet parancsával való szembeszegülés lehetősége, míg ugyanakkor a béke a felebaráti szeretet gyakorlásának széles területét tárja ki. Éppen ezért sietett Luther a keresztyén embereket eligazítani ebben a kérdésben is. „A katona hivatásáról” című munkájában azt írja: „Semmiképpen nem lehet helyes, hogy háborút kezdjenek bármely úrnak bolond feje szerint. Mert azt mindenekelőtt ki akarom mondani, hogy aki háborút kezd, annak nincs igazsága és méltányos lenne, hogy az szenvedjen vereséget, vagy legalább végtére az bűnhődjék, aki először ránt kardot. Így történt az közönségesen minden háborúban, hogy azok lettek vesztesek, akik a háborút kezdték és hogy ritkán érték meg azokat, akiknek védekezniök kellett. A világi hatóságot ugyanis az Isten nem arra rendelte, hogy a békét megszegje és háborúságot kezdjen, hanem arra, hogy a békét őrizze és a háborút megakadályozza.” „A zsoltárban is (68, 31.) Isten így énekeltet magáról: *Dissipat gentes, quae bella volunt, elveszti a népeket, kik gyönyörködnek a hadakozásban.* Hát csak vigyázz magadra, ő nem hazudik.” (U. o.) Mindez nem jelenti azt, hogy ne lenne megtorlása a gonoszságnak és Isten nem akarna igazságot a földön. Ha Isten igazsága azokat támogatja, akik védelmi harcot folytatnak, akkor a keresztyén embernek is ezek között kell lennie. „Nézd csak az igaz harcosokat, akik ott voltak a véres tusánál, ezek nem rántanak egyhamar kardot, nem dacoskodnak, nincsen kedvük a hadakozásra. De ha rákényszerítik őket, akkor aztán óvakodjál tőlük, mert ők nem tréfálnak, kardjuk a hüvelyben van, de ha ki kell húzniok, vér nélkül nem kerül ismét a hüvelyébe. Viszont azok a bolondok, akik először már gondolatban kezdik a hadakozást, akik majd megeszik a világot szavaikkal s az első, akik kardot rántanak, ugyancsak ezek az első, akik megfutamodnak.” (A katona hivatásáról.) A békére és háborúra vonatkozó tanítását Luther ezekben foglalja össze: „E fejezetben tehát az a fődolog, hogy a háborúskodás nem helyes, még akkor sem, ha egyenlő rangúak hadakoznak egymással, kivéve, ha becsületes lelkiismerettel ilyen okot lehet felhozni: szomszédom kényszerít a hadakozásra; én szívesebben el lennék hadakozás nélkül. Így aztán a háborút nemcsak háborúnak lehet nevezni, hanem köteles védekezésnek is. Mert különbséget kell tenni háború és háború között: van olyan, amit akaratlanul, harci kedvből kezdenek, mielőtt még valaki megtámadná őket, viszont van olyan is, amelyet valakire erőszakkal rákényszerítenek, amikor t. i. valaki megtámadja. Az első az ördögtől való, annak Isten ne adjon sikert, a másik emberi szerencsétlenség, ebben segítsen az Isten.” (U. o.)

A keresztyén ember azzal szolgálja a béke ügyét s ezzel a felebaráti szeretetet, ha a béke fenntartását munkáló „hatóságot”, „világi felsőbbiséget” támogatja tevékenységével: „Mivel az igaz keresztyén a földön nem önmagának, hanem felebarátainak él és szolgál, ennek

megfelelően cselekszi azt, ami a felebarátjának hasznos és szükséges. Mivel pedig a hatóság nagyon szükséges és hasznos az egész világra nézve, hogy a béke fenntartható, a bűn büntethető s a gonoszság akadályozható legyen, ezért a legkészségesebben alárendeli magát a hatalom uralmának, szívesen enged neki, tiszteli a felsőséget, szolgál s mindent megtesz, amit csak képes s ami a hatóságnak javára válik." (A világi felsőbbsegről.)

A felebarátok összességének, a társadalmi közösségnek a szolgálata a hivatásban végzett hűséges munka útján valósul meg. „Egy csizmadiának, egy kovácsnak, egy parasztnak, szóval kinek-kinek megvan a maga mesterségével járó hivatása és foglalkozása és mindegyiknek kötelessége, hogy a maga hivatásában és foglalkozásában másoknak használjon, szolgáljon, szóval, hogy a sokféle foglalkozás mind az egy közösségre irányuljon, a test és a lélek javát munkálja éppen úgy, mint ahogy a testnek tagjai mind egymásnak szolgálnak.” (A német nemzet keresztényen nemességéhez.) Ugyanezt mondja más helyen: „Mi mindannyian egy test vagyunk, de minden egyes tagnak megvan a maga külön munkája, hogy azzal szolgálja a többi.” (U. o.) Majd ezt olvassuk: „Valóságos imádság, ha valaki a maga dolgát folytatja.” (U. o.) A világban végzett munkának ez a nagyraértékelése szöges elentétben áll a középkor arisztokratikus felfogásával, amely a munkát másodrangú tényezőnek tekintette a papok, szerzetesek és apácák lelki munkájával szemben. Luther felhívja a figyelmet arra, hogy Isten már az első emberpárt a munka parancsával indította útnak. „Erről (I. Móz. 2, 12.) meg van írva: hogy „Isten a teremtett embert a paradicsomba helyezte, hogy művelje és őrizze azt”... ámde hogy ne renyhélkedjék, dolgot adott néki az Isten, ültetnie, művelnie és őriznie kellett a paradicsomot.” (U. o.)

Az embertársakat szolgáló munkának ezt a nagyraértékelését találjuk meg a Nagy Kátéban is, ahol a világtól elvonuló szerzetesi életmóddal szemben Luther így dicsóítja a munkát: „Ha ezt a szegény nép szívébe lehetne vésní, akkor az egyszerű cselédlány felugrana örömeiben, dicsérné Istent és hálát adna néki, hogy rendes, tiszta munkájával oly kincsre tesz szert, amelyenre még a legszentebb hírben állók sem. Nagyszerű és dicső dolog azt tudni és mondhatni: ha elvégzed napi házimunkádat, az többet ér, mint az összes barátok szenteskedése és szigorú élete! És hozzá még tiéd az ígéret, hogy jó leszen dolgozod és mindenek javadra szolgálnak!” Így válik a munka a keresztény ember legtermészetesebb kötelességévé és egyben a felebarát számára végzett leghasznosabb cselekedetté.

Luther értékes tanítása a béke és a szolgálat útján: útmutatónk a jelen feladatai között. Szavaiból megértjük, hogy azért vagyunk ezen a világon, hogy hitünk gyümölcsöt teremjen a felebaráti szeretet útján. Jézus Krisztus főpapi imájában azt mondta: „En őérettük odaszentelem magam.” Az egyház Ura nem magáért, hanem másokért szentelte oda magát. A mi keresztényen életünk is az egymásért való szeretet

vonalán érvényesül, mert a mi egyházunk a hitből fakadó szeretet egyháza, nem egyébért van ezen a világon, mint azért, hogy a világnak használjon! Isten azt várja tőlünk, hogy olyan egyház legyünk, amely jó szívvel, örömmel, nagy-nagy szeretettel szolgál népünk, hazánk és az egész emberiség javára, mert „a Léleknek gyümölcse: szeretet, öröm, békesség...” (Gal. 5, 22.)

Dr. Ottlyk Ernő

Redeamus ad fontes

Szent remegéssel vettem kézbe az új Biblia-fordítás eddig megjelent füzeteit. A nagyon régen várt, szívéhez nőtt gyermekét várja így az ember. Boldogan és bizalommal várhatta mindenki. Tudós nevek sorakoznak az elején, világosan látják az utat, a célt, amerre futniok kell. Maga a Biblia-fordítás és az arról való vitatkozás elnémít bennem minden szót, amely e világ dolgaiban való szellemi harcok fegyvertárából való. Bizony nagyon szívemhez kellett szorítanom az igét, hogy tárgyilagos tudjak maradni. Igen sokszor el kellett buknom a magamlátott úton, hogy tisztelni tudjam mások botladozását.

Nézzük át együtt az Acta 4 fejezetét. Vedd elő a Nestle-szöveget és bármelyik görög szótárat. Nékem ne higgy, de higgy az igének és a nyelvnek. Azután egy kicsit a nyelvtannak is. Luther azt mondja: „Theologia est grammatica!” Ez bizonytalán igaz...! Csak a könnyen nyakoncsíphető, elcsavargó hibákat sorakoztatom.

Rövidítések: E = eredeti szöveg; h. = helyett.

1,1: „könyvem” h. írásomat, v. mondanivalómat. A „logos”-ban elsősorban mondanivaló van. „... mindazokról a dolgokról” h. mindazokról, mert az utóbbi *nincs* az E-ben és itt éppen *nem* dolgokról van szó, hanem eseményekről. — 1,3-ban nem arról van szó, hogy jel által megmutatta Jézus, hogy él. Hanem jelenése, vagyis megjelenése által, azaz megjelenésével, mint élő, v. elevenen megmutatkozott. Ez más és több! Ha szószerint vesszük: sok bizonyosságban. Az E egyszerűen azt mondja: Isten országáról, a fordítás így hömpölyög: Isten országára tartozó dolgokról. Miért? ... 1,7: „Szólt pedig nekik” h. Rájuk szólt (dorgálta őket!). Az Atya nem a maga hatalmába „helyezett”, mert nem germán atya volt, és az eredetiben az „*exusia*” még többet jelent. — 1,8: „vesztek erőt” h. kaptok, mert se pénzt nem lehet venni, se tíz körömmel nem lehet megszerezni, hanem elfogadni, kapni. — 1,10: A tanítványok nem az égre függesztették szemeiket, hanem az égbe távozóra. Ez szebb is! — 1,11-ben nem a „mennybe” néznek, mert az bibliai fogalom, hanem az égbe. — 1,18: nem Judás gonoszágáról beszél, hanem *gaszágáról*. A legragyogóbb szójátékból tudjuk, Jézus ajkáról, hogy dikos = igaz, adikos = gaz. A magyarban is és a görögben is egy betűkülönbség van a kettő között! 1,18-ban a

fordítók kétszer is félreértik az evangéliom tudósítását. Azt mondják: Judás telket „szerzett”, ami azt jelenti a magyarok halló fülnek, hogy *személyesen* vette meg, pedig Judás csak „juitatott” telket: temetőnek és tudjuk, hogy azt *mások vették meg*. Judás halála a fordítás szerint: „Hanyatt-homlok lezuhant” — zavaros és zavartkeltő fordítás! A „prénés genomenos”-ban soha sincs zuhanás, ... mert ott *valamivé* lesz az ember. Hogy lehet *egyszerre* hanyatt is, meg homlok is zuhanni?! Csak menekülni lehet hanyatt-homlok = össze-vissza, mert egyiknek homlokát, másiknak kupáját látom. A „prénés”-ben pedig benne van, hogy Judás úgy akasztotta fel magát, de leszakadt a kötélről és azért dőlt ki a bele. Persze nem „belei” és nem megszakadt *középen*, hanem *„derékban”*, mert így nevezzük testünk közepét (vagy köldök?!). — 1,25-ben bizonyára részvétből Judást a fordítók „megillető helyre”, vagyis tisztelethelyre küldik a „megérdemelt hely” helyett.

2,1: Nem „egy helyen” jöttek össze, hanem visszauntil 1,6-ra ... = *ugyanazon a helyen!* — 2,2: „nagy hirtelenséggel”. E csak ennyit mond: afnó = észrevétlen. Tehát nem kell a hirtelen, nem kell a -ség, nem kell a -gel és nem kell a „nagy”. A szódagasztsázból mindig ehetetlen kenyér sül ki. Ezt a *látszólag* jelentéktelen nyelvi hibát most vegyük nagyítóüveg alá és szemléltessük, miért veszedelmes az ilyen *dagályos semmitmondás!* A nyelv művész. Mindig festeni akar. A váratlan, a hirtelen eseményt éppen annyi ütemben éneklé el, amennyi idő alatt megtörténhetett. „Nagy” és „hirtelenséggel” észbeli, nyelvtani és zenei lehetlenség. — 2,2: A Lélek kiáradásánál nem „zendülés” támadt, mert akkor a római légiók hadba állottak volna, hanem *„zengés”*. — 2,3: Évszázados pongyolaságot nem szabad oltárterítőnek meghagyni. Hol van a világon tüzes nyelv?! Sárkánymesékben és anyóstréfákban ... de a Bibliában: *tűz-nyelvről, lángról* van szó. Szó sincs arról, hogy mindenki a *maga nyelvén* hallotta a másikat, hanem a maga *dialektusában!* A szektákat a rossz bibliafordítás termelte ki, ... miért nem fordították le a szombatnapot? — 2,2 végén a tanítványok nem ültek, hanem *időztek*, vagy tartózkodtak. Az ilyen fordítás szült egy igehirdetést, amikor püspök állította azt, hogy a tanítványok *ülve* vették a Lelket. — 2,6-ban és rengeteg helyen „zavarba jött” van meglepődés, megdöbbenés, meghökkenés, megrendülés helyett. Más a kettő! A diák is zavarba jön, pedig semmi meglepő dolgot nem kérdeznek tőle, ideje is van gondolkodni, tanulni ... — 2,7 pompás példa arra, hogyan lehet elrontani és elferdíteni közbeszúrással a jó szöveget. A fordítás: ... elcsodákoztak és ezt mondták egymásnak. Az utolsó szó: *egymásnak* nincs az E-ben, mert az többet mond a kevesebb is. Ott a megdöbbenéstől szinte önmagukból kikelve beszéltek! (existantes). Ha egy kis nyelvrendet tartanának a fordítók, vigyázniok kellene, hogy ahol pár szót mond valaki, ott *szól*, de ahol egész értekezéstről van szó, ott már *beszél!* — 2,11: A megasmegalos kifejezésekben észre kell venni a szórokonságot, amelyről dr. Takács nyelvtudós világhírű könyvet írt. Sok scythagörögmagyar közös szókinésünk van. Ahol ez a szó van, ott az Istent magasztaljuk

(magasnak tartjuk) és nem dicsőítjük. Ahol doxa van, ott pedig dicsőítjük, de nem vica és versa, mint az egyszerű diák mondotta! — 2,14-ben nem „beszédeimet” a jó fordítás, mert Pál nem ijeszti el az atyafiakat azzal, hogy *több* beszédet mond egyfolytában, hanem azt mondja: hallgassátok meg *szavaimat*. — 2,22 visszautalás 2,14-re és betű-fordítás annyit mondani: halljátok meg e beszédek”, amikor arról van szó: „Hallgassatok ezekre az ígére.” — 2,23-ban *Jézus nem hal kereszthalált*, mert azt mondják a fordítók: az istentelenek keze által (!) keresztre feszítettétek és megöltétek. Vagyis Jézust *külön* meg kellett ölni, mert a keresztfeszítésbe nem halt bele! Ilyen tévedés keletkezik, ha a -ván, -vén szerkezet átszabását rosszul végezzük! — 2,24-ben éppilyen fordított lehetetlenség történik, mert Isten *előbb* a halál fájdalmait oldotta meg (t. i. 3 napig sem kezdett rothadni a test...) és *azután* támasztotta fel Jézust! Az ilyen hibák *tömegesen* nyugtalanítják az embert. — 2,29-ben nem Dávid „síráró.” van szó, hanem *síremlékéről*, ami sziklából, E = márványból van. Segítsünk hinni az embereknek a fordítással, mert azt elhiszik, hogy a sziklasír ma is megvan, de azt, hogy a *sír* megvan, azt nehezen tudják elképzelni. — 2,30-ban Péter nem azt mondja, hogy Dávid próféta volt. Tudja Ő, hogy király volt. Hanem azt tartja: *elsősorban* próféta volt (hüparchon). — 2,31-ben nem „sír”, hanem *pokol* van az E-ben. Az olyan germanizmusokat, hogy — jobbjá által — talán meg se említünk. Van bőven az ilyesimből! De miként vetetik pünkösdkor Jézussal is a „megígért” Szent Lelket a fordítók? A fordítás így szól: „Miután tehát Isten *jobbjá által* felmagasztaltatott és a megígért Szentlelket az Atyától elnyerte, amint ti most látjátok és halljátok, kitöltötte azt.” Jézus „csak” elnyeri a Lelket, úgy kegyelemből, de a hívek mindig „veszik” csak úgy... a maguk jóvoltából. Azután riadtan kereshetjük, mikor is ígért Isten Jézusnak Szentlelket és vajjon mi történhetett a Jordán vizénél, ha Jézus *csak most* nyerte el a Szentlelket... Az E-ben persze így van: Atvette az Atyától a Szentlelket, amit megígért — és most kitöltötte azt, amit ti itt (most helyett láttok is és halltok is. (Látták a lángot, halótták a zúgást, tehát kell a két „is”.) Csak megemlítem, hogy az E-ben még a „sodró” *erő* is benne van!... tehát érezni is lehetett! — 2,36-ban és mindenütt a rövidített „megfeszítettétek” h. keresztfeszítettétek van, mert volt egyszerű megfeszítés is, amikor egy leásott cölöpre vagy fára fölszegeztek valakit: feje fölött a két kezét, lent a lábakat. Itt előbb megszakadt a szív és nem volt olyan kínos, mint a kereszthalál. — 2,39-ben a fordítás szerint *csak* azoknak szól az ígélet, akik „messze” vannak, holott Péter azt mondja, akik *távol* vannak, akik tehát *most* nincsenek jelen, tehát mindenkinek szól. Más a messze és más a távol. Távol van a szomszédom, de nincs messze! — 2,40-ben és számos helyen az „intette” nem hangolódik bele az egész bibliai gondolkodásba, mert itt pl. szóról szóra azt mondja az E = esengve kérte. Az intésnek *dorgálás* jellege helyett esetek tömegénél is *buzdítás* az értelme. A nemzedék is más, mint a nemzet, a nemzetség s a fajzat szónak megfelelően van ilyen szavunk is: nemzetség = akiket nemzet-

tek. — 2,41 fordítása: „Akik tehát örömmel *vették* az ő beszédét” . . .
 „Örömmel” nincs az E-ben. Az enélkül is örvendetesebbet mond: Akik hajlottak az ő igéjére. E = ráfeszítették. Mennyi szépséget hervasztanak itt el! — 2,42-ben nem kel’ett még „állhatatosaknak” lenniök, hiszen még virágszállal sem ütötték meg őket, hanem ott arról van szó, hogy „szorgalmasan” tanultak, imádkoztak, Úrvacsorát vettek és ennek lett az eredménye, hogy „minden lélekben félelem támadt”, de csak a fordításban, mert az E azt mondja: Félelem szállt meg minden lelket. Vagyis istenfélelem, bizodalom töltötte el a szíveket, de nem félhettek még, mert nem is volt még kitől . . . 2,45: „vagyonukat” = feleslegüket. E = hüparchon. Betűről betűre = ami túlságosan is felette van annak (hüper), amire egy főnek (archon) szüksége van! Ez az igazság! Minden más fordítás: ferdítés! Örülünk, hogy az első keresztyének telhetetlenek voltak a tanulásban, de azt mégsem hisszük, hogy „*liszta szívvel* részesültek az eledelben”, mert közelebb van az E-hez és érthetőbb is: *hálás szívvel vették az ételt* v. eledelt. A’ szívével mégsem eszik az ember! — 2,47-ben nem merném azt mondani, hogy „akik üdvösséget nyertek”, hanem akik az üdvösséget elfogadták.

3,2: A nyelv beszédes jóság, csak *fül* kell hozzá. A -hoz, -hez, -höz azt jelenti: hozzám, felém; a -tól, -től: azt mondja: tőlem. Azt tehát sohasem mondhatjuk: „hoztak oda”, mert a *hoztak* közel van hozzám, a *oda* pedig távol van tőlem. De Péter és János még nem is volt a Diszkapuná! Hiszen a sánta *előbb* ott volt és már nyújtotta a tenyerét, persze nem „figyelmesen”, hanem — mint minden koldus — *sóváran*. De nem is volt a sánta a kapuban, csak *előtte*, de nem is Ékes-kapunak írám, hanem Diszkapunak, esetleg Főkapunak (lásd: Joseph. Ant. XV. 11. 5.). De az megnyugtató, hogy az E-ben nem „dicsérte az Istent járkálva, szökelve”, hanem járt-kelt, ugrándozott és dicsérte az Istent. Valaki ugyanis kishüthetné az ilyen fordításból, hogy az istendicséret elengedhetetlen ismérve a minél nagyobb *bakugrás!* — 3,10 végét jobb lenne letagadni: És megte’tek csodál’kozással és megdöbbenéssel *afelett* (jaj!), ami vele történt. Hát, van itt döbbsenni való elég! . . . csak csodálkozni való nem akad. *Megte’ik* az üveg, de a benső érzelem *eltelti*, *eltölti* az embert. A megdöbbenés is „extaseós” ugyan az E-ben, ami a hirtelen megállást, a meghökkenést jelenti. De ezt minden nagyobb bűn nélkül lehet bensőíteni és megdöbbenéssel fordítani . . . de 1953-ban „afelett” nem lehet megdöbbsenni! — Azt meg lehet bocsátani, hogy a pillanatnyi *esetet* úgy fordítják: „történt”. Az sem mellékes, hogy nem az *épségét* nyerte vissza a sánta, hanem az egészségét, mert a rövidebb lába *nem nőtt meg*, csak járnai tudott rajta (3,16). — 3,18: Hogy Isten „eleve” hirdetett valamit, azt jelenti, hogy *elevenen* hirdetett. Ezt kezdetleges írók, kezdetleges irodalomban írhatták, mondhatták, akkor is rosszul! h. *előre*. — 3,19-ben az E a bűnbánatot azzal követeli: roskadjatok magatokba = szálljatok magatokba. Ennél szebbet nem mondhatunk mi sem!

4,1: A nyelv világában is daganatot kelthet az apróság. Hajszáll a levesben. Ne írjuk: *odaléptek hozzájuk*, mert akkor az irányt *kélszer* jelöljük: oda és hozzá . . . s ez éppen egy hajszállal több, mint ami

jólesik. — 4,3: Nemcsak „örizetbe vették”, hanem éppen E = *foszágban tartották* az apostolokat. — 4,12: „senkiben másban” szinte megnyugtató latinizmus a sok germanizmus után = *senki másban*. — 4,12-ben a „dei” nem azt jelenti: kell, hanem lehet. Esetlen fordítást szül: „amely által *kellene* megtartatnunk” ahelyett: ame'lyben üdvözülhetnénk. Ez érthető, szóról szóra való fordítás és magyar. — 4,14-ben éppen nem „egyszerű”, hanem éppen nagyszerű embereknek néztek az apostolokat és az „idiotát” itt nem ilyen értelemben kell használnunk, hanem csak abban az érte'emben: tanulatlan (nem kitanított). Lefokozzuk az apostolok igehirdetését ezzel: „semmit sem szólhattak ellenük”, mert az E = semmiben ellent nem mondhattak, vagyis a tények meggyőzték őket, *nem is tudtak* ellentmondani! — 4,19: „döntések el” szép kifejezés, de *nem jó*, mert hiába döntöttek volna más-kép, az apostolok nem tagadták volna meg meggyőződésüket és a döntést nem is bízták rájuk. Csak annyit mondanak: *krinata: ité'jék* meg (magatok). Ez egészen más! — 4,29 így hangzik: Most azért Urunk, tekints az ő fenyegetéseikre és add meg a te szolgálóidnak, hogy teljes bátorsággal hirdessék a te ígédet. Legyen ez a mondat próba-boncolás! Pedig *csak* lehetőfinom hibák vannak benne. Hiba, hogy úgy szerkeszti meg a mondatot a fordítás, mintha „és”-sel ezt kapcsolni lehetne. Pedig itt *ellentétéről van szó*. Hiányzik a fordításból a papi, az ószövetségi *látás*. „Tekints az ő fenyegetéseikre” azt jelenti, hogy *Isten nézze jó szemmel* fenyegetéseiket. Pedig itt nem erről van szó. A jó fordítás: Lássad meg (tartsd szemmel) fenyegetésüket, a te szolgálóidnak *pedig* add meg... stb.

*

Ezen néhány kiragadott példán kívül szeretnék még utalni néhány alapelvi hibára is. *Első alaphibája* ennek a fordításnak, hogy komoly tudósok nem mondhatják ki, hogy alapul vesznek bármiféle jónak *vélt* fordítást, mert *csak egy alap van: az eredeti! Egész mi voltunkat és a reformáció örökségét tagadjuk meg ilyen tiszteletreméltóan beteg halottidézéssel!* Ádassék sokak emlékezetébe még akkor is, ha Bibliát nem tudtak fordítani. Ádassék a szent és jószándékú munka akkor is, ha eljár felette az idő és a kidőlt keresztfának már senkisémet emel kalapot! — *Második alapelvi hiba*, hogy az ú. n. koiné nyelvét talán nem értékelték át *valóságos* súlyára. Mi a bibliai görög nyelv? *Héber* gondolkodás *görög* szavakban. Az ószövetségi szentek-szentjének levegője a görög piac zagyva légkörében. Kemény törvény és talmud-bölcsesség bújik meg a könnyűnek vélt nyelvajtások tövénél és gyökere-nél. Nem lehet tehát görög újszövetséget fordítani ószövetségi gondolkodás és az ószövetség nyelvének hajszálfinom tudása nélkül! De éppen ezért nem lehet Bibliát fordítani a keleti ősnyelvek kutatása, vagy a kutatások eredménye nélkül. Akkor nem ferdülhet olyasmire egy fordítás, hogy az „akantos”-t háromféleképpen fordítják: tövis, túskebokor és csipkebokor. Hiszen az arab Akan, eken, keken = kökény s ehhez jön a görög „tos” alak (Élet és Tudomány. — Két hónapi

kutatás után jöttem rá!). — Nem lehet Bibliát fordítani *régészeti* ismeretek nélkül. Akkor aztán nem írom a „titlos”-t sem titulusnak, sem feliratnak. Akkor tudom, hogy nincs *bélpoklosság* a világban, hanem *bőrpoklosság* (XV. sz. m. f. MunchK. RMNY. 133.). Ha ismerem a régi *zeneszerszámokat*, akkor tudom, hogy nincs zengő érc és pengő cimbalom, mert a cimbalom párszáz éves magyar hangszer és a cimbalom betűről betűre = cintányér, amit *összevernek*. Akkor nem adok a piacon lakodalmasdit játszó gyermekek szájába fuvolát, hanem legfeljebb furulyát vagy fúzfásipot!... így tovább egész lehangelő gyászmenetben lehet sorakoztatni a nagy bizodalommal bizalmat beharangozó új fordítás kriptába kívánkozó tetemeit.

Elő kell venni a szívünket és fülünket! Rá kell újjongva ismerünk arra, hogy a lepra = lep + var, vagyis az a bőrt meglepő pokolvar, amit csak meg kellene magyaráznunk, de nem kell lefordítanunk, mert a mi szavunk is. Akkor nem fordítom a „lepides”-t a szemem levő lepedék (latinul = cataracta), vagyis *hályog* helyett *pikkelynek*, vagy a kath. fordítás „*halpikkelyének*”. Mert amikor kimondom ezt: hályog, akkor tudom, hogy ebből áll: hal + lag = halfény, de mi ezen mást értünk. Akkor tudom ke'l, hogy a világban, a csillagban ez a sumér eredetű „lag” nem a germán lackból van, hanem a világ annyit jelent: Isten fényessége, a csillag pedig: Isten kisebbik fényessége. Nem írhatom, hogy a Szentlélek *megtiltotta* Pálnak, hogy hirdesse az igét, hanem *akadályozta*, mert kólúó = az a kolonc, amit rákötöttek az állat lábára és nyakára, hogy tilosba ne szaladjon. Ez a „kólüs” aztán fatörzset jelent E-ben, amit odakötöttek, de jelenti a műlábat, a *falábat is!* Akkor megértem, hogy Pált a színkörben (nem házban) deresre húzták (deiró), akkor érzem, hogy a geiró = gerjedni és fordítgatom össze-vissza, ahogyan éppen eszembe jut.

Nemcsak arra kell vigyázni, amit egy mondatban fordítok, hanem arra is, hogy *előbb mit fordítottam*. Két helyen is van szó arról, hogy Pál „pusztította” az egyházat. *De egyik sem* jelent pusztítást. 8,3-ban az elümaineto = bomlasztota, mert ez az ige bomlás révén való kémiai o'dást jelent, „lüó”, amit a *lúg* szó megmagyarázhatja. 5,33-ban nem arról van szó, hogy valakit megölnek, hanem hivatalos kivégzésre gondolnak. E = *felgombolyítani*, t. i. életük fonalát. Itt persze a Párkák mítoszát elő kell venni. Ha rá gondolok arra, amit *már* fordítottam, akkor tudom, hogy Pál nem azért panaszkodik, hogy „ítélet nélkül” húzták deresre, hiszen *én* fordítottam, hogy *ott volt a bíró*, hanem szó szerint elfogadom az E-t, amely azt mondja: *jogtalanul*. Ha valamikor hallottam az Ószövetségről, akkor nem írhatom azt, hogy „szolgálat alá vetik” (7,6), mert itt három szóban három hiba van: 1. germanizmus, 2. a szolgálatot összetéveszttem a *szolgasággal*, ami 3. *súlyos* teológiai melléfogás. Ha ismerem a kor társadalmi helyzetét, akkor nem írom, hogy Egyiptomban a zsidók „szellérek” voltak. Mert a zselérség egy és ugyanazon nép között lévő *társadalmi* különbség volt, a jövevény, az indigéna pedig *fajkülönbség!*

Amikor a béna meggyógyul, akkor nem kívánhatjuk tőle, hogy vesse *meg* az ágyát, hiszen benne fekszik. Nálunk este *megvetik*, reggel

bevetik az ágyat. A béna ágya meg van vetve, tehát csak arra kérhetjük, hogy vesse be. Tudnom kell, hogy fegyverrel senkit sem lehet kivégezni, mert az fogalom, de karddal már igen. 15,26-ban kár megölni a teológiai szépséget és nyelvi igazságot: „akik az életüket kockáztatták a mi Urunk Jézus K. nevéért”, mert az eredeti még szebb: akik rátették életüket a mi Urunk J. K. nevére”. Itt nem lehet kockáztatni semmit! — Ha bátor nyelvérzékem van, akkor botor hibákat sem tűrök, ha évszázados moha csirázik is belőle! 20,20: Semmit abból, ami hasznos, el nem hallgattam... haszontalan hazugság, mert 1. nincs szó hallgatósról, mert az eredeti = elálldogál, elhagy, elmulaszt; 2. hasznos itt csak harmadrendű értelemben lehetne. E—sümfero-összehord, összetart, hozzájárul a görög szerkezet és így szól: semmit a közösségért (ami összetart!) el nem mulasztottam. Így már értjük, amit ezután mond: „hanem nyilvánosan hirdetem és házanként is tanítottalak titeket”. Persze Pál nem „kényszerítve” ment a Lélektől, hanem E = *elkötelezve*.

Elfogy a hely s megmarad a fájdalom! Ez a próbafordítás is odaváló, ahová az első. Kevesen tudják, hogy egy próbakiadás ennek előtte is megjelent, de azt mondták rá, mint az egyszeri kántor az egyforintos búcsúztatóra: Azt magam sem ajánlom! Meg kell becsülnünk ebben a fordításban az értékeket, de őszintén és tárgyilagosan meg kell mondanunk a hibáit is! Könyvre menő kötetet írtam már a négy evangéliom fordítás-hibáiról. Imé, jórészt még ki sem mérítettem az Acta 4. fejezetének a hibáit s máris nyugodt szívvel kiállok: ne verjetelek meg az őszinteségemért, hanem győzzetek meg! Vagyis kezdjük előlőrő: Redeamus ad fontes!

Bácsi Sándor
Pápa

A segédlelkészi évek mint tanulmányi évek

1. Címünk vallástétellé, vallomássá számomra úgy lesz, ha egy szavát törölöm, a „mint” szót és helyébe egyenlőség-jelet teszek, ilyenformán: *Segédlelkészi évek = tanulmányi évek*.

Amikor kikerültem a Teológiáról, addigi helyzetem megváltozott, most már adnom is kellett, nemcsak kaptam. Osztoгатnom kellett, nemcsak gyűjtögetni. Diákból felnőtt lettem, mert ez teszi az embert felnőtté: adni is tud. Mivel adnom kell, szüntelen gyűjtögetnem is kell, hogy legyen miből adnom. A segédlelkészi munka kettős: gyűjtögetek, hogy adhassak.

Hogy ezt a monatot el tudjam fogadni egyenlőségi jellel, szükséges, hogy ne jelszó legyen csupán, hanem ennél több: mentalitás. Tavaly tartottam egy előadást a teológus ifjúságnak, a címe ez volt: Tanulni akarok! Ez a cím fejezi ki az előbb említett mentalitást. Ez az

alapállásom, alapmagatartásom: Tanulni akarok! Ugyanaz az állapot ez szellemi síkon, mint lelki síkon a „lelkiségényesség” állapota. Van hely a lelkemben, nyílt lélek, tág ölelésű lélek, nyitott szívű ember vagyok, rugalmas, befogadóképes, nagy lélek. Sok elfér még bennem. Dezséry püspök úr tavaly így fejezte ki ezt egy cikkében: tanítható állapotban vannak lelkészeink.

Ez különben az igazi helyes lelkész mentalitás, ahogy egy régi mondás kifejezte: A jó pap holtig tanul. Ez minden lelkészre érvényes. Jaj annak, aki már nem akar tanulni: Menthetetlen ember szellemileg. Aki nem hajlandó tanulni, az lassanként lutherkabátba bújít szekta-prédikátorrá válik, aki csak a maga nótáját fújja, taníthatatlan, bezárt, öreg lélek, öntelt gazdag.

2. *Mit tanuljak? Van mit!* Szakvonalon és általános intelligencia terén. Mindkettőre szükség van. Tanulnom kell *tapasztalatból*. Emberismeretet, ez örök stúdium! Rutint: prédikálásnál, látogatásnál stb. De csak jól! Tanulnom kell *könyvekből*. Itt elsősorban a bibliát kell említenem. A biblia számunkra nem csak olyan könyv, amely felett elcsöndesedünk, amely mindennapi lelki kenyereünk, hanem munkaeszközünk is. Kötelességünk jól és alaposan ismerni. A bibliát nem csak olvasnom, de tanulnom is kell! Könyvekből kell tanulnom a teológiát is. Itt mindenkinek azt ajánlom, hogy legyen egy vesszőparipája, egy téma, amivel szívesen és alaposan foglalkozik. Nem lehet egyszerre mindent csinálni. Könyvekből kell tanulnom nyelveket is! Azt mondják, harminc éves korig fogékony az ember nyelvtanulásra. Kihasználjuk mi ezt az időt? Nem csak az igaz: Oh szép magyar nyelv, aki egyszer téged ajkára vön, többé nem dobhat el..., hanem az is: oh szép magyar nyelv, de kevés vagy! Beszéltem olyan holland egyetemistával, aki elmondta, hogy náluk az egyetemen német, angol, francia nyelven tarthat külföldi vendég előadást és tolmács nem kell, mert minden egyetemista érti ezt a három nyelvet. Könyvekből kell tanulnom és tájékozódnom, ha azt akarom, hogy az általános műveltség területén se legyek elmaradt ember. — Tanulnom tehát tapasztalatból és könyvekből kell, ez a teljes élet. Ha csak az elsőt keresztül tanulok, megüresedem. Vannak lelkészek, akik mindig a gyakorló lelkész mivoltukat hangoztatják, ezek rendszerint csak rutinírozott hasbeszélők. Ha csak a második forrásból tanulok, elhúzódok a józan, reális életől, könyvszagúvá leszek. A jó lelkésznek egyben bizonyos mértékig misszionáriunak és professzornak kell lennie.

3. *Meddig tanuljak? Holtig.* Nem jön olyan állapot, hogy már azt mondhatnám: kitanultam a mesterségemet. A lelkészi oklevél nem mesterlevél. Mind ezt már kell tudnom segédlelkész koromban. A segédlelkészi évek nagy kísértése, hogy az ember ezeket az éveket csak átmeneti állapotnak tartja. Az ilyen felfogásnak meg van a maga veszélyes etikája is. Nincs rajtam teljes felelősség, nem is dolgozom teljes erővel. Majd ha paróchus leszek... A segédlelkésznek is tudnia kell, hogy az idő kegyelem. Valamire adta Isten. A segédlelkészi éveket nyilván tanulásra adta. Sokszor kérdésem volt, miért nem bíz még rám az Isten gyüleke-

zetet? A válaszom: még tanulnom kell. Többet, mint amire lehetőségem paróchus koromban lesz. Az nem számíthat, hogy talán vannak kevésbbé felkészült papok, paróchusok. Az az ő dolguk, az enyém az, hogy tanuljak.

4. *Miért tanuljak? A szolgálatért.* Az újságban gyakran olvassuk mostanában: mindent a termésért! Most azt mondom én itt néktek: mindent a szolgálatért! A lelkészi munka nem csak 48 órás szolgálatot, de 168 órásat jelent, vagyis teljes embert követel minden idejével együtt. Minden szava, mozdulata, gondolata, cselekedete a szolgálatért történik. Az egyház az a hely a világon, ahol minden az igehirdetésért történik. A lelkésznek az élete kell, hogy ezt mintázza. Azért kell tanulnom, mert soha nem lehet elég tökéletes a szolgálatom, de igyekeznem kell a tökéletességre.

5. *Hogyan tanuljak? Nagy akarattal.* A tanulás a munkához tartozik. A munka pedig veritékkel jár. Itt nem lehetünk hamis értelembe vett „kegyelem-teológusok”. Isten nem végzi el helyettünk a munkánkat. Nagy akarat kell a tanulásához, mert sok nehézséget kell legyőznünk: előttünk álló rossz példákat, természetes kényelem-szeretetünket, fáradtságunkat, időzavarunkat, szerény lehetőségeket (könyvtárhiány, lakás stb.). Tudnod kell, hogy nagy előnyöd van a tanulásnál másokkal szemben: tudsz imádkozni, és szereted amit végzel...

Sokan mondják: négy-öt évig alig tanultam valamit a teológián. Hadd kérdezzem meg, hát azóta? Tanulsz-e már többet? Most, amikor látod, hogy igazán szükséged van rá.

Van öt kérésem az egyházi vezetőséghez:

1. *Törődjenek a továbbtanulással!* Az a teológus, akit négy-öt évig valósággal tömtek a Teológián tudománnyal, gyakran szellemi vákumba csöppen bele, amikor kikerül a szolgálatba. Szellemi nirvánába, nihilbe jut. Többet már nem kérik számon, tanul-e, vagy butul. Ma mindenhol figyelik, hogy szakmai vonalon haladnak-e a dolgozók. Törődjenek a továbbtanulással nálunk is!

2. *Lelkészi munkaközösségekben dolgoztassák a fiatalokat!* Ez nagy lehetőség. Sok helyen kihasználatlan.

3. *Írjanak ki pályázatokat.* Nem a 100 Ft. (talán az is) jelent sokat, hanem a munkakedv élesztgetése.

4. *Létesítsenek fokozatokat a Teológián.* Ma az egyetlen főiskola a teológia, ahol nem lehet tovább tanulni rendszeresen. Ne gondolják, hogy mindenki professzor akar lenni, aki tovább akar tanulni.

5. *Számítson a beosztásban a képzettség,* az eddig végzett munka.

*

*(Elhangzott a főtí országos segédlelkészi konferencián;
1953. aug. 11-én.)*

HAFENSCHER KÁROLY

Igehirdetések

Szenháromság ünnepe után 18. vasárnap

János ev: 15 : 9—14: Oltári ige: I: Ján: 3 : 18—24,

Járjunk elhivatásunkhoz méltóan: szeretetben!

Textusunk mondanivalója elválaszthatatlanul kapcsolódik a megelőző szakaszhoz: Krisztus a szőlőtő, mi vagyunk a szőlővesszők.

Jézus Krisztus a szeretetre azért ad parancsot, mert tudja, hogy aki benne marad, az megteljesedik az Ő szeretetével napról-napra és ezt az onnét felülről való szeretetet tovább tudja sugározni azok felé, akiket Ő azonos módon szeret: az emberek felé. Jézus nagyon jól tudja, hogy a szeretetet nem lehet parancsolni, nem lehet erőszakolni, nem lehet kikényszeríteni, — szeretetet csak ébreszteni, megéreztetni lehet. A mi egymáshoz való szeretetünknek életője, forrása Istennek az a kegyelmes cselekvése, melyet János apostol I. levele 4 : 19-ben így fejezett ki: „Ő előbb szeretett minket.” Minden keresztyén szeretet Isten felé és az emberek felé egyaránt csak tükrözése az Isten szívéből sugárzó szeretetnek. Az igazi szeretet nem az emberi lélekből támad, nem e világból való, hanem az örökkévalóság, az Isten világának betörése az elmúló, bűn által megromlott embervilágba. Maga a világ is az Atya szeretetének köszönheti létrejöttét, fennmaradását és megmentését. Ha kivesszük a világból Isten szeretetét, nemcsak megszegényedik a világ, hanem széthull, megsemmisül is, mert léte belső törvényével kerül ellentétbe. Amikor szeretünk, mindig ettől az elmúlástól menekülünk (tudat alatt is) a megmaradáshoz, az ideigvalótól az örökkévalóhoz, az emberitől az Istenihez. Amikor megtagadjuk a szeretetet, magát Isteni tagadjuk meg.

A szeretet parancsával nemcsak a keresztyénség területén találkozunk. Az Ó. T., Buddha, Mohamed tanítása, meg a többi vallások is parancsolják az embertársak szeretetét. De a szeretet pozitív és naponként aktuálizálódó lehetőségét és valóságát csak Jézus tárja övéi elé, amikor ennek forrásául önmagára mutatva, azt a „benne való megmaradás”-hoz köti.

Nincs keresztyén szeretet, igazi szeretet a Jézus Krisztusban való megmaradás nélkül. Ez a szeretet több és más, mint érzés-megnyilatkozás, mert Jézusnak az Atyához való szeretete sem az. Jézus szeretetével szolgált a világnak, és pedig az önmegtágadásig, önodaáldozásig, egészen a kereszthalálig. Csakugyan nincsen nagyobb szeretet annál, mint mikor valaki egészen háttérbe tud vonulni, önmagáról le tud mondani és magáról elfeledkezve csak azokat látja maga előtt, akiket szeret s akikért még az élete sem drága néki.

Ez a szeretet az Atya parancsolata. Az Atya akarta, hogy Krisztus odaadja életét az embervilágért és az Atya akarja azt is, hogy akiket Fia által elhívott, azokban az Ő szeretete éljen: az alázatos, önzetlen, másokért szolgáló vállalat és éppen ezért megmaradó szeretet!

A mi szeretetünk nem idői egymásutánban követi feleletképpen Jézus szeretetét, hanem mint pillanatról-pillanatra Tőle belénkáradt kegyelmi ajándék gazdagítja rajtunk keresztül azoknak életét, akik között élünk.

szüleinket, élettársunkat, gyermekeinket, barátainkat, munkatársainkat, embertársainkat, népünket és magát a világot is. Ezért nem kell hozzá külön elhatározás, fogadkozás, erőfeszítés. Ahogy a villanykörte természet-szerűen adja a fényt, ahogy a gyümölcsfa „magától” termi gyümölcseit, úgy árad ki a Krisztus szeretetében és szeretetéből élő szívből az onnét felülről kapott szeretet. Az ilyen szív nem méricskéli, többet adjon-e belőle valakinek, vagy sem, — adja azt, amit kapott: mindent, még az élete sem drága neki. A megajándékozottság örömeivel adja másoknak, mindenkinek teljes önmagát egészen a halálig.

Téma:

*

Igaz keresztyén szeretetben csak az élhet, aki Krisztussal közösségben van.

1. Az emberek szeretete.

Korlátok közé szorított szeretet: megáll a háza kapujánál, a baráti körnél, az emberek kisebb-nagyobb csoportjánál.

Önző szeretet: azok felé árad, alkiiktől valamit vár, vagy kap. (Még a gyermekeinkben is önmagunkat szeretjük.)

Időhöz kötött szeretet: csak addig tart, amíg előnye származik belőle. Eppen ezért elmúló szeretet: könnyen átcsap a gyűlöletbe, mert nem különb, mint maga a bűn által megromlott ember.

2. Krisztus és az Atya szeretete.

A tökéletes életkapcsolat Atya és Fiú között. Az Atya szereti a Fiút akkor is, amikor halálra adja és a Fiú megmarad az Atya szeretetében akkor is, mikor a „keserű poharat” ki kell innia. A keresztre küldésben is szereti az Atya a Fiút és a keresztválalásban is a szolgálatban valósuló szeretet bizonyul diadalmasnak Jézusban. Ezért „nincsen nagyobb szeretet annál, mint amikor valaki életét adja az ő barátaiért”.

3. Krisztus szeretetparancsa.

Jézus Krisztus az Atya szeretetét hordozva és egybefogva tovább sugározta az emberek felé. Azért jött, hogy ezzel a szeretettel szolgáljon nekünk. Ez a szolgálata az életébe került és a kereszten ment végbe. Az a parancsolat, mely a 11. versben így hangzik: „szeressétek egymást, amiképen én szeretélek titeket” — nem más, mint annak követelése, hogy az Ő szeretetét sugározzuk tovább az emberek felé. Parancsolat ez és nem csupán lehetőség felkínálása. Az a kötelezettségünk, hogy a kapott szeretetet tovább adjuk: magunkról elfeledkezvén, áldozathozvén, szolgálván, mindent ajándékozvén. Jaj nekünk, ha a Jézus áldozatán keresztül szívünkhez jutó szeretet sugarait önző módon csak magunknak akarjuk megtartani és nem adjuk tovább az emberek felé! Nem szeretni annyi, mint megtagadni Azt, akit nek a legnagyobbat: a bűnök bocsánatát köszönhetjük, — fellázadni Az ellen az Isten ellen, aki maga a Szeretet. A bűnös ember számára ennek a parancsolatnak betöltésére csak egy út van! Minden más, — a mi ember-ségünkben kiinduló szeretet—betöltés lehetetlen.

4. Élni a parancsolat szerint.

Csak úgy lehetséges, ha ugyanaz az életkapcsolat van közöttünk és Jézus Krisztus között, mint az Atya és Fiú között van. Emberek felé áradó szeretetünkhöz külön nagy elhatározásokra, nekibuzdulásokra van szükségünk és ez a szeretet-megnyilatkozás is mindig magán fogja hordani a korlátozottság, önzés, időhöz kötöttség és elmúlás jegyeit mindaddig, amíg

nem közvetlenül árad belénk Krisztus szeretete úgy, mint a szőlővesz-
zőkbe a szőlőtőke éltető nedve. Nem vagyunk önálló fényforrások, —
csak tükrök! Csak azt adhatjuk tovább, amit kaptunk, *de azt tovább kell
adnunk* a megajándékozottság teljes örömeivel. Így lesz életünk igazán
áldássá az emberek számára. Így teljeseedik meg a világ egyre jobban
Isten szeretetével. Azzal a szeretettel, melyet Jézus Krisztus szolgáló,
áldozatos szeretetében sugároz a bűnös ember felé az Atya szíve. Azzal a
szeretettel, amellyel az Isten az embereken keresztül szereti az embert!

Elszakadni Krisztustól annyit jelent ebben a vonatkozásban, mint meg-
próbálni a lehetetlent: szeretni a magunk emberségéből.

Megmaradni a vele való közösségben annyit jelent, mint engedni, hogy
életünk minden pillanatában átáradjon rajtunk keresztül az Ő szeretete a
világba és tegye lehetségessé az emberileg lehetetlent: szeretni úgy, ahogy
Ő szeret minket.

Blatniczky Jenő és Trajtlér Gábor
Budapest—Cinkota

Szentháromság ünnepe után 19. vasárnap

Mt. 12: 9—14. (Oltári ige: Csel. 20: 32—35.)

Járjunk el hivatásunkhoz méltóan: munkában

I. Az alapige párhuzamos helyei: Mk. 3,1—6 (itt éri el a Jézus és a farizeusok közötti vita tetőfokát) és Lk. 6,6—11. Ezekben a helyeken Jézus kérdése: szabad-e szombatnapon jót tenni: életet megtartani; — rosszat tenni: ölni. Aki szombatnapon jót tehetne, de nem teszi, ői. Eppen a munkától való tartózkodásával szegi meg a törvényt.

Néhány megjegyzés: 10. v. „Szabad-e szombaton gyógyítani”; A gyógyítás is „munka”. „Hogy vádolhassák őt”: minden áron bele kell kötni Jézusba, hogy látszat szerint „jogosan” veszihessék el (14. v.) Menge: „Sie wollten nämlich einen Grund zu einer Anklage gegen ihn haben.” (A sátán is: kategória.) 13. v.: apokatastathé — apokathistémia: helyreállítást, passzívumban: valakinek visszaadni.

II. Jézus és a farizeusok vitájában a gyülekezet olyan új igazságot látott meg, amely döntő hatással volt hitére és életére. Alapigénkben ezérféle hangsúly nem a csodán van, hanem a *vitabeszéden*. A csoda Jézus szavainak isteni igazolása.

1. A zsidók vélekedését és érvelését, a farizeusok állásfoglalását az *atyák hagyománya* erősíti meg.

A szombat! munka alóli tilalmat (II. Mózes 20: 8—11; 31: 12—17; 34: 21; 33: 1—3.) az írástudók apróékösszága és szörszálhasogatása kuszált tilalom-rendszerré szélesítette ki. 39 fajta munka végzése volt tilalmas szombaton, ehhez járult még jónéhány korlátozás. (Szombati napi járóföld, stb.) Engedményt csak két esetben tettek: papoknak templomi szolgálatauk végzése közben és éleveszedelem esetén, de itt is általában embertelen szigorúság a szabály. Pl.: Szombaton nem szabad mesterséges hanytatószert alkalmazni, nem szabad törött végtagot sínbe helyezni; ha a végtag kificamodott, nem szabad hideg vízben ide-oda mozgatni. Vannak, akik életveszedelemben sem szegik meg a szombatot: I. Makkab. 2: 27—38. Antiochus Idejében a hegyek közé menekült zsidók nem védekeznek szombaton. 3—36. vsek: „Erre így válaszoltak: mi nem vonulunk innen ki, nincs szándékunk

ban megszentelté: lení:teni a szombatot, ahogyan azt a király parancsolja. És akik kívül voltak, megrohanták a szőlőklákat, és a belül lévők nem védtek magukat, egy követ sem hajítottak ki, a barlangokat sem zárták el."

Ezek után a farizeusok számára kétségtelen, hogy az említett esetben ti:os a gyógyítás. Nincs életveszedelemben az ember. Várhat még. Majd lesz alkalom a gyógyításra.

2. Megvátozik a helyzet, amikor nem másról, hanem a *maguk dolgáról* lesz szó. Itt fel:áru:l vé:ekedésük és magatartásuk belső el:entmondása. Jézus életükre tapint a 11. versben. Egyetlen bárányért készek „megszegni” a szombatot, — ha *övéb* a bárány! Ilyenkor nem azt mondják: várhatunk még! Ha magukról kerül szó, nem ismerik el a „majd” helyességét. Pedig Aki ezt mondta: a: „Az ünnepnapot megszenteljed!”, ezt is kijelentette: „Szere:sd felebarátodat, mint *tenmagadat!*”

Vé:ekedésük és magatartásuk belső el:entmondása mélyül, ha Jézussal szembeni magatartásukat vesszük szemügyre: a szombat megvédésén buzdó:zkodnak, de közben Jézus ellen áskálódnak és megö:lését tervezik. Ez igazán a szűnyog megszűrése és a teve lenyelése!

3. Jézus egészen új módon áll a szombat törvénye előtt.

A farizeusok azt gondolják: elég, ha a munkától tartózkodnak: így teljesítik a szombat parancsának megtartását. Ők a szombat-kérdést egészen külső és felületes kérdéssé teszik: milyen „testmozdulatok” esnek a „munka” fogalma alá.

Jézus a fontosat egészen máshol látja. Ő a figyelmet a cselekvés *tartalmára* irányítja s arra az *érzületre*, amellyel val:amit elvégez az ember. Szerinte Isten akarata szerint való helyes magatartás „szombaton” is: a hitnek szeretet által való „munkálkodása”.

Hit és szeretet a hétköznapot is ünnepnappá teszi és a munkát istentiszteletté. — Hitelenség és szeretetlenség megcsúfolása az ünnepnapnak és utálatossá teszi az istentiszteletet.

III. Ezek után megpróbálom a megadott vezérgondolat irányában összeállítani az ígéhirdetés vázlatát:

- A. 1. Isten munkatársai vagyunk. Feladatunk: munka.
Szán:ófödön, műhelyben, irodában.
Családunkban, gyülekezetünkben.
Hazánkban, egyházunkban.
Ott, ahová az Isten állított.

2. Ezt a kegyelmét Isten bűnös embereknek adja.
Állandó veszedelem: nem élünk vele helyesen!

Húzódozunk a munkától, nem végezzük tervszerűen, nincs bennünk kitartás és mer: hétköznap nem használjuk jól ki az időt, nincs időnk pihenésre, az ünnepnap megszentelésére sem.

- B. Munka és „szombat”. Mindkettő kegyelem Istentől.
Nem állhat a kettő egymással szemben.
Isten nem nehezítette meg egyiket a másikkal.

Jézus mind a kettőben felszabadított. Dolgozhatok, ünnepelhetek. Szabad dolgoznom, szabad ünnepe: nem! Örömhír ez!

- Jézusban megadott a lehetőség, hogy munkám istentisztelet legyen (Luther: mosogató cseléd:ány.) és istentiszteletem munka (Finneknél: Isten ígését „műve:ni”. Luther a 3. parancsolat magyarázatában: „... ígését ... örömet... tanuljuk!” Bizony ez komoly munka!)

1. Ha a „szombat” Istentől való kegyelem, akkor nem nehezédhet rám irítóztató súllyal. Nem lehet bilincs, nem lehet kényszer, hanem drága alkalom

amikor engem megragadhat az élő Isten,
amikor csodát tehet rajtam,
amikor hitre vezethet,
amikor felragyogtathatja rajtam szeretetét,
amikor megteremtheti bennem is az iránta való szeretetet!

A „szombat” annak lehetőségé, hogy megismerhessem az Urat, hogy hinni tudjak Benne, hogy „szerethessem az Urat”!

2. Ha a „munka” Istentől való kegyelem,
akkor az nem lehet önző,
hanem
másoknak is „hasznot” hozó
másokat Istenhez vezető,
másokon segítő szeretet.

A „munka” végteleen lehetőségét adja, hogy éljem Isten parancsát:
„szerezd felebarátodat!”

3. Ha „szombat” és „munka” kegyelem, akkor a kettőt nem játszhatom ki egymás ellen.

Bűnöm, ha a „szombatot” megszegem, mert „munkám” van.

Bűnöm, ha a szeretet-munkát elhalasztom, „majd elvégzem”, mert „szombatot” tartok.

C. Nézzünk most a „munkáinkra”
és nézzünk a „szombatjainkra”.
Fejet hajtva valljuk: vétkezünk!

Aldott Jézus, aki szombatnapon megkönyörült a száradtkezűn,
Aldott Jézus, aki mindenkor kész megkönyörülni rajtunk. Amen.

Bohus Imre
Hánta

Szentháromság ünnepe után 20. vasárnap

Lk. 14: 25—35. (Oltári ige: II. Thess. 2: 13—17.)

Járjunk elhivatottságunkhoz méltóan: megszentelt életben!

I.

Megjegyzések a textushoz:

A 26. v. megértéséhez 1. Mt. 12: 46—50; Mk. 3: 31—35; Lk. 8: 19—21. Jézus és családja áll ezeken a helyeken egymással szemben. Családja el akarja vonni munkájától, le akarja téríteni messiást útjáról. Erre Jézus hallgatóira mutat: „Az én anyám és atyámfiak ezek, akik az Isten beszédét hallgatják, és megcselekszik azt” (Lk. 8: 21.). Ennek ellenére mégsem vonja ki magát családjának közösségéből, nem tagadja meg (a vele való közösséget), még a kereszten is gondoskodik anyjáról. V. ö. továbbá I. Kor. 7: 12—14. Itt az apostol kifejezetten tanácsolja a hívőknek, hogy ne vál-

janak el a hitetlen élettársától annak hitetlensége miatt. A hitünk tehát nem jogcím a hitetlenekkel való közösség felbontására. Tehát a 26. versnek sem lehet ez az értelme. Ha Jézus beszédének itt látszólag megbotránkoztató is a formája, ez távol áll a tartalmától, főleg ha a következő versek összefüggésében vizsgáljuk.

A „lélek” itt pszüché fordítása. Ez inkább életet jelent. Az ember természetes, érzéki életét. Olyan életet, melyet Isten Lelke még nem érintett meg, mely hitetlenül áll Istennel szemben. A magunk lelkét meggyűlölni akkor annyit jelent, mint meggyűlölni azt a természetes, érzéki életet, melyet nem jár még át Isten Lelke, s ezért istentelen, Isten ellenes élet.

Ha ezt alkalmazzuk a fentiekre, akkor tisztázódik előttünk, hogy Jézus követése nem a családi és emberi közösség felbontását és megszakítását jelenti, hanem azt, hogy továbbra is olyan módon vagyunk részt a közösségi életben, amikor még életünket nem járta át Isten Lelke, mint amikor még nem voltunk az ő követői. Vagyis, hogy ne olymódon éljem az emberekkel való közösségi életet, hogy az megakasszon Jézus követésében.

27. v. A kereszthordozás terhe elsősorban nem a Krisztus követéséért járó, kívülről jövő támadásokat akarja jelenteni, hanem az embernek önmagával való, belső ellenmondását. A természetes, Isten nélküli életet meggyűlölni, vele megbirkózni, a bűnt magunkban legyűrti, ez a keresztény ember keresztje, mert ez mindenkor fájdalmat okoz. A természetes ember számára veszteséggel jár.

28—30. v. Krisztus követése nem merül ki csak ilyen negatívumban, ez egyúttal pozitív építést is jelent. A meggyűlölit régi helyébe újnak az építését.

31—32. v. Ugyan így Krisztus követése állandó harcot eredményez. Az új élet építése közben állandóan beleütközünk a régiébe, s ez az összeütközés és harcban robban ki. (L. az ő és új ember harcát Róm. 7:14, kk. Gal. 5:17.)

Mivel Krisztus követése új élet építésével jár együtt, és a réggel való harcot eredményez, azért már a megindulásnál vessünk számot azzal, lesz-e elég erőnk a kivételre.

3. Mivel az új élet építése, a réggel való harc hallatlan erőt igényel, felül kell emelkedni mindenem, ami megbéníthatja erőnket.

34—35. Az új élet építése, az életnek harcban való megtisztítása nem öncél, hanem hivatásra való felkészülés. Itt tűnik ki az, hogy amikor Jézus a maga követésére hív, és amikor az ő követésének árává a minden istentelennek, szentségtelennek való háttáfordítást teszi, nem akar elszakítani senkit az emberi közösségtől, nem akar kiszakítani a világ közösségéből, hanem mint ízt és erőt adó sót akarja visszaadni követőit az emberi közösségnek.

Ezt a szerepét az ember csak úgy töltheti be, ha Krisztus követésében, a réggel való harcban új élet épül számára.

A textus tartalmának összefoglalása:

Krisztus követésében, megszentelt, új életben járni nem jelent magunkat függetleníteni minden emberi közösségtől, vagy az emberi közösség ellen való állásfoglalást, hanem megtartó erőként visszakerülni abba az emberi közösségbe, amelybe a teremtő Isten behelyezett.

1. Az ember nem él magányosan a földön. Születése pillanatától kezdve emberek veszik körül. Emberek közösségébe kerül. Ezt Isten akarta így. Amikor Isten életet adott, egyúttal szülőket is adott nekünk. Testvérekké élvünk egy családban. Istennek legjobb adománya a családi közösség. Isten a szülőkön keresztül adta életünket és rajtuk keresztül tartja és óvja meg azt. Testünk növekedésével növekszik, tágul a bennünket körülvevő közösség. Isten hitvétsársai ad. Magunk is szülőkké leszünk. Barátság fűz más emberhez. Munkánk, hivatásunk révén a munkatársainkkal kerülünk kapcsolatba. Munkánk, hivatásunk világi javakhoz kapcsolnak bennünket.

2. Jézus ebből a közösségből hív egy új közösségbe. A vele való életre, az ő követésére. Tanítványal sorába hív minket.

a) Először így szól Jézus az ő követőkhöz: „Ha valaki énhozzám jő, és meg nem gyűlöli az ő atyját és anyját, feleségét és gyermekeit, fitestvévérét és nőtestvévérét, sőt még a maga lelkét is, nem lehet az én tanítványom”. Majd így folytatja: „Ezenképpen azért valaki közületek búcsút nem vesz minden javaitól, nem lehet az én tanítványom”.

Vajjon ezzel Jézus búcsút akar-e velünk mondatni minden emberi közösségnek? Az ő követésével nem fér össze, az, hogy megmaradjunk szüleinknél, hogy családot alapítsunk, hogy gyermekeket neveljünk, hogy földi hivatásban álljunk? Azt követelné tőlünk Jézus, hogy úgy járjunk keljünk itt, mint akiknek unalmassá vált az élet?

Nem. Ellenben figyelmeztetni akar bennünket arra, hogy nem szentekként születünk erre a világra, hanem életünket, testünket, lelkünket átjárja a bűn, megrontja azt a kapcsolatot, mely emberekkel fűz közösségbe, mely hivatásunkhoz köt.

Gyűlölni a lelkünket annyit jelent, mint gyűlölni a bűnt, azt az életet, melyet a bűn uralt.

Ugyan így gyűlölni minden közösséget annyit tesz, mint a közösséghez való viszonyunkban gyűlölni mindent, ami bűn. A közösségben is azt, ami bűn, ami akadálya lehet a Jézussal való közösségünknek.

b) Második lépésként azt követi ki magának Jézus, hogy minden gyűlölt régi helyébe új épüljön. Így régi élet helyébe új élet. Ez tehát egészen más, mint az életet eldobni.

Ez azonban a Krisztus nyomába szegődőnek súlyos keresztet jelent. Az embernek ugyanis természeténél fogva tetszik az az élet, amelyhez bűn tapad. Vagyis az ember természeténél fogva szereti a bűnt. A bűnről való lemondás fájdalmat okoz. Jézus követésében harcba keveredik egymással a lebontásra váró meggyűlölt régi élet és az épülésnek induló új, megszentelt élet. De éppen eme harc minden kínjának vállalása nélkül nem lehet senki Jézus tanítványa.

c) A harmadik követelmény pedig az, hogy az új élet építését maradék nélkül tető alá kell hozni, a harcot a bűn ellen annak végső lefegyverzéséig, legyőzéséig vívni kell. Nem elég csak megkezdeni. Ezért mindig komolyan szemünk előtt kell tartanunk ezeket a követelményeket.

3. Az emberi közösség is csak így nyerhet valamit bennünk. Ha így naponként lefegyverezzük a bennünk, ellenünk támadó bűnt, ha Krisztus nyomában új élet épül a számunkra, akkor az emberi közösség nem, hogy elvesztett volna bennünket, hanem többet nyer velünk, mint amit eddig jelentettünk a számára. Sőt kap vissza bennünk. Olyan erőt, amely nem bomlasztja, hanem megtartja és építi azt az emberi közösséget is, amelyben élünk.

Karl Béla
Majos

I. Krisztus követése, a megszentelt életfolytatás nem könnyű. Jézus sohasem mondta, hogy tanítványainak az élete az emberi szenvedésektől mentes lesz. (Ennek nem mond ellent Máté 11:30, mert ott arról van szó, hogy az iga hasznos és nem gyönyörűsége; chrésztoosz = hasznos.) Alapja és elindítója sem lehet holmi érzelmi felbuzdulás, hanem komoly számvetés. Bírom-e? A félbemaradt torony ijesztő képe a megtorpant és pusztuló kereszténység torz szimbóluma (28–30. versek).

II. 1. Jézust nem lehet kisebb-nagyobb fenntartásokkal követni. Nincs e'vi kereszténység és egy egészen más — gyakorlati. Jézus szeretete rajtam hiábavaló, ha bennem nincsen mások Iránt való szeretet. (En éppen olyan méltatlan vagyok Jézus szeretetére, mint a körülöttem lévő ellenszenves és rossz természetű emberek az enyémmre. Ez a szeretet nem partikuláris.)

2. A felemás hit és élet származás öncsalás egyfelől — nevetséges és bosszantó másfelől. Jaj annak a kereszténynek, aki miatt káromolják az Ur szent nevet!

3. Fel kell mérni és mérlegre kell tenni mindent. A Krisztusban folyó életnek nincsen olyan formája, amelyben a fontossági sorrendet én, az ember állapíthatnám meg. Az értékmérő mindig és mindenben maga Jézus. Az első hely mindig az övé. Szülővel és gyermekkel szemben is (26. vers). Lukács kifejezése „gyűlöli”; Máté „jobban szereti” megjelölésével együtt világos. A Krisztusban megszentelt életben nem az a probléma, hogy szeretni lehet-e a családomat, dolgozhatom-e a magam és a köz javára igazán, ehetek-e bármit nyugodtan és így tovább. A megszentelt életben ez úgy hangzik: mindent szabad, de minden Isten dicsőségére történjék, hálaadás-sal és áldással.

4. A megszentelt élet szolgálat a szenvedés és kereszthordozás értelmében másoknak. Állandóan arra a kérdésre kell felelnem, hogy kit szeretek jobban: Jézust vagy valamilyen formában magamat. A kereszthordozás és vállalás ezt jelenti.

Sohasem jelenti azonban azt, hogy kegyességemért ellenszolgálatként biztositva vagyok minden emberi értelemben vett baj és csatlódás ellen.

5. Jézus az övét sónak nevezi. A só az ételben feloldódik, jellegét és formáját is elveszti, de eközben élvezhetővé és ízessé teszi az ételt. Jézus azért szentel meg és választ el a maga számára embereket, hogy az életét, amelybe mindenki beletartozik, ízessé és élvezhetővé tegye.

6. A megszentelt életet közönségesen újjászülöttségnek nevezzük, mert olyan vajúdás és fájdalom árán jön létre, mint a születés, vagy a halál.

MESTERHÁZY FERENC
Keszthely

Szentháromság ünnepe után 21. vasárnap

Márk 9:14–29. (Oltári ige: Zsid. 12:1–6.)

Kereszténynek a hit harcában

Ne a fiú felrengését nézzük ebben a történetben, hogy földre esve hogyan tájékozódik, mikor előfogja a roham.

Az apára se nézzünk még, aki elsőnek mondja el vádoló panaszát a tanítványok ellen, hogy a tanítványok miatt van a versengés az írástudók és tanítványok között.

De a Jézusra való sokaság közé se álljunk ott, amely most nagy érdek-
lődéssel hallgatja az írástudók és tanítványok között kirobbant vitát.

Akkor se tárul fel előttünk, se az ige értelme, se a parázsló hitvita
rejtett kérdése, ha a tehetetlenségük miatt megszégyenült és megtámadott
tanítványokra tekintünk. Ők maguk sem tudták, vagy nem is akarták el-
fogadható, megnyugtató magyarázatát adni tehetetlenségüknek.

1. *Mi a baj, hol a baj*, hogy a megdicsőülés hegye alatt maradt kilenc
tanítvány körül így kiőrt a vihar? És még akkor is tart a küzdelem, mikor
megérkezik Jézus.

Ezt nézzük a történetben!

1. Mikor Jézus meghalja a történeteket, azonnal meglátja és megmondja.
Nem a betegek miatt van a baj, akik voltak, vannak, lesznek. Nem a sze-
retteikért szenvedőkkel van a baj, akik betegek számára keresik a gyó-
gyulást. Nem a Jézus híveit vádlókkal van a baj, akik támadják őket, panasz-
kodnak rájuk.

2. *A tanítványok miatt* dúl a harc, tart a küzdelem, robbant ki a vias-
kodás a hegy alatt! Ezért fordul Jézus is a tanítványok ellen.

De mi baj van velük, hogy még Jézus is elmarasztalja őket?

3. *Nem tudták a beteg fiút meggyógyítani*, pedig akarták, de semmire
a gonosz lélekkel, nem tudták a beteget meggyógyítani, hogy még Jézus is
őket marasztalja el a nagy nyilvánosság előtt?

Vajjon miért éppen ők a vétekesek abban, hogy ezt a gyermeksége óta
beteg fiút nem tudták meggyógyítani?

Máté ev. 10. fejezetének 1. verse szerint *Jézus megadta nekik arra a*
hatalmat, hogy tisztáttalan lelkeket űzzenek, gyógyítsanak minden beteg-
séget. Az ige tanúsága szerint éltek is ezzel a hatalommal előbb is, később
is. Most is fel akarták használni ezt az adományt, meg akarták gyógyítani
a beteg fiút; „de nem tudták”!

Ha akartak, miért nem tudták segíteni a reászorulón?

„*Oh hitetlen nemzetség!*” Így mondja Jézus. Nincs hatalom, nincs erő,
nincs segítség, nincs élet, ha nincs hit. Csak gyengeség, kísérletezés, kudarc,
gyalázat, fájdalom, reménytelenség, kárhozat, ha a hívők hittelenné lesz-
nek. Itt a baj, és ez bűn!

4. A tanítványok *hit nélkül akartak a betegen segíteni*. Nem Isten
hatalmában bíztak, mikor gyógyítani akartak, hanem abban, amiről azt
hitték, hogy nekik van, másoknak meg nincs, a saját képességeikben. El-
szakadtak Jézustól, függetlenül tették magukat Istentől és úgy akartak segí-
teni. De kitént, hogy nincs hatalmuk, mert nincs hitük! Van elhagyott hit is!
5. Mérhetelenül *súlyos dolgok, a bajok sokasága származik ebből a*
bűnből.

Mik azok? Nézzünk csak néhányat itt az Igében! A tanítványok tehet-
lenné válnak. Az elenség botránkozik és örül. A szenvedő tovább gyötrődik.
A segítségetkérő vádolóan panaszodik. Jézus szenved.

II. *Mi a megoldás*, ha az előbb még hívők ilyen nagy bajok okozói
lesznek, mikor hűtlenné válnak a hithez?

1. *Jön Jézus*, a hit fejedelme, és mindjárt megváltozik a kínos helyzet.
A tanítványok bűnét nevének nevezi, az apát segíti, a fiún könyörül. Sokszor
várni kell. Reá! Itt is meg kellett volna várni Jézus megérkezését a tanít-
ványoknak is, meg az apának is. Betániában Máriaanak és Mártának két
napig kellett Reá várni. Ján. 11:6. v.

2. Amikor Jézus megérkezik, *igét ad*. A tanítványoknak is, meg az apá-
nak is, (19. v., 23. v.) mert a hitet Igében kapjuk. Milyenek ezek az igék?

Bűnre mutatók! A tanítványok bűnére, az apa bűnére. Nem mások bűnére, hanem mindenkinek a saját maga bűnére!

3. *Jézus imádkoztat.* Erre adott példát, mikor a gecsemánei kertben imádkozott és tanítványait is arra kérte, hogy imádkozzanak. Luk. 22 : 32. v. szerint a nehéz időre ezzel biztatja Pétert: „én imádkozom érted, hogy el ne fogyatkozzék a te hited!” Tehát imádkozni kell azért, hogy megmaradjon a hit. Mi történik az emberrel, ha elvesztett hitéért imádkozik, tusakodik, viaskodik az Istennel? Isten felébreszti benne a megkeményedett lelkiismeretet és meglátattja a saját bűnét. Ezért könyörög az apa bűnei terhe alatt könnyhullatással. De meglátattja vele Isten a lehetetlennek látszó lehetőségeket is!

4. *Jézus a hitehagyott embert egyakaratra juttatja Istennel.* Rádöbben arra, hogy rajta múlik minden (24. v.). Könnyezésig szorongatják bűnei és az azok miatti felelősség. Segítségért esdekel! Közben megtörténik a csoda. Örömmel tapasztalja: Isten azt akarja, hogy ne legyen hitetlen, hanem hívő. Ez az evangéliumi böjt: Lemondani mindenről és mindenkiről és egészen átadni magukat Istennek a Vele való egyakarató együttmunkálkodásra! Isten pedig bűnbocsátó szeretettel hatalmat ad hitben a Vele egyakaratrajutónak, az Isten hatalmával való munkálkodásra!

III. *Mi az eredmény?* Megint csak az igében nézzük!

1. *Egészséges fiú.* Nem világcsodája ez a gyermek, akit Jézus kezéből egészségesen vesz át az apa, pedig gyermeksege óta beteg volt. Ennek az egészsége az apa hitének csodája! Meggyógyult a fiú, mert hitte az apa, hogy a lehetetlen is lehetséges Jézusnak.

2. *Megsegített apa.* Nem magának, nem a tanítványoknak köszönheti, hogy a fláért való szenvedésektől megszabadult. Azzal a hittel megy hazafelé egészséges fiával együtt: meggyógyult, mert Jézus könyörült rajta!

3. *Csodálkozó világ.* (Luk. 9 : 43. v.) Ezen csodálkozik a világ, de csodálkozhat is a világ, mert egy mustármagnyi hitben akkor erő, hatalom van, hogy menekülj előle a Sátán is. Boldogulásra is, boldogságra is, údvösségre is csak ez kell. Ez elég. Ezt akarja övéiben adni a világnak Jézus!

4. *Igével megajándékozott tanítványok.* Hitük elvesztése miatt nyugtalan szívű embereknek Jézus mindig vissza akarja adni az elhagyott hitet. Csak akarják, csak kérik. Az igével visszaadja Isten Le'ke — A Szentlélek Isten pedig mindig azon dolgozik, hogy Jézus és övéi egyek legyenek! Ján. 15 : 5. v., hogy Nála nélkül semmit se cselekedjenek, de Benne sok gyümölcsöt teremjenek. A hit gyümölcsei!!

Vázlatok:

1. A hit harca.

- I. Csalódásos.
- II. Keserves.
- III. Gyönyörű.

2. Az elfogyott hit.

- I. Megszégyenülés.
- II. Le'kiismeretlenség.
- III. Kényszerülés Jézushoz.

3. A hit fejedelme.

- I. Megkeresi az elvesztetteket.
- II. Könyörül a könyörgőkön.
- III. Megmenti a menthetetleneket.

Útmutató

FORDÍTASI ÉS EXEGETIKAI MEGJEGYZÉSEK A DÉLUTANI ŐSZÖVETSÉGI ALAPIGÉKHEZ

Szentháromság után 19. vas. — Munkában.

Préd. 4 : 8—12.

Ez az alapige egészben benne gyökerezik az Ótestamentum s általában az egész Szentírás közösség-hangsúlyozó életbölcseiségében. A munka s általában a hivatás két oldalát rajzolja meg eleven képekben.

a) A 8. vers az egoista, a közösség érdekeire nem tekintő embert állítja elénk. Az élet élvezeteinek hajszolása, a senkire és semmire nem tekintő, a gazdagodás vágyban telhetetlenné vált ember élete nemcsak üres és soha be nem teljesedő, de a Szentírás szerint hiábavaló és „lát-szólagos sok munkája” gonosz munka is, mert nem a közösség érdekében végzi. Az a szó, amellyel ezt az élet- és munkafelfogást a 8. vers megjelöli (*ra* = gonosz, rossz), világosan utalja az embert az etikum területéről a religiosum körébe. A „magánakvaló” ember azért van „egyedül”, mert a bűn, a rossz, a gonosz kerítette hatalmába, mert a jó és gonosz közül az utóbbi mellé szegődött (Gen. 2,17) és „szíve gondolatának minden alkotása csak *gonosz*”. (Gen. 6,5b).

b) Ezzel szemben a közösségben élni akaró ember a munkában, a szolgálatban, a hivatásban is azt keresi, ami „jó” neki is, meg felebarátjának is, azaz Istennek „tetsző” (tób. V. ö. Gen. 1,4, etc.). Az ilyen közösségben végzett és a közösségre irányuló munkának megvan a gyümölcse a munkálkodó életében is: a „jó”. (V. ö. a magyar közmondás: „A munka nemesít”, stb.)

c) A kétféle típusú ember életéből vett képekkel szemlélteti az alapítélet igazságát a 10—12/a. versekben. De a képek mögött (elesés — megmelegedés — védekezés) a reális élettapasztalatot érzékelteti.

d) A 12/b. versben arra utal, hogy a nagyobb közösségben még nagyobb erő rejlik. S itt gondoljunk nemcsak a közösségi munka komoly eredményeire napjainkban, hanem a közös hit nagy összekötő és közöset formáló erejére is!

Szentháromság után 20. vas. — Megszentelt életben.

És. 29 : 19—24.

A szent Isten megszentelt, új rendjéről szólnak ezek a versek. Ebben az új életrendben a „megalázottak”, e nyomottak, szegények (v. ö. Amós 2,6 k.; És. 11,4; 14,30.). Az elnyomott népréteg ez, a „Stillen im Lande”. Ez az értelme a kegyes és szegény azonosításának (örvendeznek az ÚRban (19), a hatalmaskodók megalázottak lesznek (20), a

jogtiprók megsemmisülnek (21). Ha Isten keze alkotása láthatóvá lesz (23/a), megszegyenül „Jákób” = Izráel gyülekezete. Akkor majd megtudja, mi az Isten és mi az ember! Akkor meg'nt látható lesz a határ Isten és teremtménye között (23).

Az egész perikópa ígélet is, meg fenyegetés is. Fenyegetés a teremtettségükről, a bűneikről, a meg nem szenteltségükről megfélemlítő gyülekezeti tagok felé, akik a társadalmi igazságtalanságok elkövetésében látják meg saját bűneiket. És ígélet azoknak, akik „valamilyen formában megalázkodnak”, azaz felismerik az isteni és emberi közötti szakadékot. Isten gondolatai mások és magasabbak az ember gondolatainál. Isten országában Isten zsinórmértéke lesz érvényes. S itt a bölcsesség bolondsággá és a bolondság bölcseséggé lehet. Itt az elsők utolsók és az utolsók elsők lehetnek. A legfőbb alaptétel azonban Isten szentsége. Jó úton jár, aki ezt tudja, ismeri és rettegi (23). Isten megsemmisít minden emberi számítást. És ez az „En mindent újjá teremtek” legvilágosabban a kereszt üzenetében hangzik el felénk, amely áthúzza az emberi számítgatásokat és önmegváltásra irányuló reményeinket.

Szentháromság után 21. vas. — A hit harcában.

Hós. 2 : 17—22.

A perikópa két részre oszlik: a) Isten szövetsége az állatvilággal és az eszchaton békeessége (17. v.); b) Isten új szövetsége Izráel-el, azaz gyülekezetével.

a) Izráel üdvössége összefügg a kosmos üdvösségével, mert a próféta szerint Isten a természet és történelem teremtője és Ura. Az Izráelnek adott üdvösséggel a béke korszakát hozza el, amelyet már nem nyomorít meg a mindenki harca mindenki ellen, tehát az ember bűne. Véget vet a vadállatok ragadozó szenvedélyének, a népek harcának s így teremt meg az „új szövetség”, az új élet alapjait. Ennek az életnek mozgató rugója Isten szeretete.

b) Mit jelent Izráel számára ez a szövetség? Isten és népe között minden újjá lesz. Isten nevelő szeretete legyőzi a régit. Ez az új szövetség egészen Isten kegyelmi ajándéka s ezért örök. Alapjai a völegény ajándéka a menyasszonyért: igazság és jog, szeretet, irgalom és hűség. Isten nem néz itt az ember értékére és teljesítményeire. Ő a mindig adó.

Az isteni igazság (cedek) vallásos togalom. Benne van Isten teljes üdvösséges akarata s ezért az ÓT-ban gyakran az isteni üdvösséget is jelenti. Isten igazsága tehát nem azonos a feltételeken nyugvó jogi viszonyal. — Viszont az ítélet (mispát) az az isteni jogrend, amelyre Isten gyülekezetének az életrendjei épülnek. — A szeretet (cheszed) nem ellenőrizhetetlen érzelmi mozzanat, hanem személyes közösségi viszony, amelyből a kölcsönös és élő kapcsolatot kinőhet. — Párhuzamos vele az isteni irgalom (rahamim).

Az új szövetség a szeretetből fakadó isteni megbocsátáson nyugszik. Belőle nyeri a gyülekezet új életét: Isten megbocsátó kegyelméből él.

A 19. vers a *hűség* (*emuna* = valóság, igazság) szóban foglalja össze Isten szövetségi ajándékát. Isten a megígért igazságot, jogot, szeretetet és irgalmasságot *valóban* meg is adja, ezért rá lehet hagyatkozni, benne hinni és belőle élni. Az isteni ígélet szavahihetősége és megbízhatósága, szeretetének igazsága (v. ö. *emet* és *aléthinos*) és állandósága, szövetségének szilárdsága és állandósága van a hűség fogalmában.

Ennek eredménye, hogy Izráel *megismeri* (v. ö. az eddigi útmutatókat!) az URat. Isten ismerete (v. ö. 4,1; 5,4; 13,4) sem szövetségi feltétel, vagy a nép cselekedete, hanem szintén Isten ajándéka. Nem elméleti, intellektuális belátás, hanem *Isten gyakorlati elismerése* az életben.

A 20—21. versekben a próféta régi varázsigéket formál át imádsággá s lényege, hogy az egész teremtett világ Isten kegyelméből él, az isteni üdvösség szolgálatában áll. Ezért valósulhat meg a csoda: az Izráelre nehezedő átokból áldás lesz. A *Jezeél* (Isten tegyen termékennyé [vessen!]) név a nép termékenységének ígéletévé lesz. S ez azt a kötelezettséget rója a gyülekezetre, hogy Istent szolgálja. Isten kegyelme eltörli a „nem kegyelmezek” kategóriáját, Izráelt ismét „én népemnek” szólítja, a nép pedig eljut az „én Istenem” hitvallásig.

Ez a perikópa Isten szeretetének és üdvösséges akaratának a mélységéről tanúskodik, meg Isten nagy csodájáról, hogy a bűncs népet gyülekeztetvé formálja ítélettel és kegyelemmel. Ezt „megismerni”, ennek az „elhívésére” eljutni csak harc árán lehet!

. Szentháromság után 22. vas. — Megbocsátásban.

Jeremiás 33 : 8—9.

Jeremiás börtönben sínylődik, mert meg merte mondani a királynak és a nép sorsát irányító arisztokrata vezetőrétegnek, hogy Isten Babilonia hatalmába adja Judát a vezetők bűnei miatt. Ebben az alapigében arról az isteni kijelentésről tudósít, hogy a gyülekezet visszatérhet majd a fogságból, mert Isten kegyelme, szeretete nagyobb haragjánál és a gyülekezetnek azt kell meglátnia ebben a büntetésben is, hogy „egy a szükséges dolog”.

(8) Isten bűnbocsánata előzi meg a szabadulást (v. ö. 31,34). A népet minden bűnétől meg kell tisztítani, hogy az ítélet meg ne ismétlődjék.

(9) Az üdvösség először is az elpusztított város helyreállítását jelenti. De a megbocsátás legnagyobb ajándéka az lesz, hogy Isten a rosszat jóval viszonzozza, azaz a teremtés eredeti állapotát ragyogtatja fel, amikor minden jó, azaz Istennek tetsző és megfelelő volt. A gyülekezet élete a megbocsátás után Istennek tetsző lesz. Ennek tartalma a békesség: az Istennel és egymással megbékélt hívek magatartása. Ennek láttára a pogány népek saját bűneik nagyságára döbbenve félni és rettegni fogják a megbocsátás Istenét.

PÁLFY MIKLÓS

J. M. LOCHMAN:

Rozum v cirkvi (Az ész szerepe az egyházban)

Krestanská Revue, Praha, XIX. 6, 176—188.

A cikk bevezető része rámutat arra a dialektikus feszültségre, melyet a teológiának, hit-tudománynak már a pusztá fogalma is kifejez. Ez onnan ered, hogy a teológia fogalma és módszere szerint egyrészt maga is az emberi tanok és az emberi gondolkodás vonalán halad, viszont „tárgya” szerint élesen elkülönül ezektől. A teológiában ugyanis *hitbeli* gondolkodásról van szó. Jogosultsága áll vagy bukik azzal a meggyőződéssel, hogy az igazság, melynek megragadására és kifejezésére törekszik, semmiképpen sem emberi gondolkodás folyamánya, vagy tudományos kutatás eredménye, hanem minden emberi értelmet meghalad. Szerzőnk hangsúlyozza, hogy éppen, mivel a teológia sem lépheti át saját árnyékát, s megmarad emberi gondolkodásnak akkor is, amikor a végső isteni titkokhoz közeledik, az ész teológiai problémájának megoldására törekvő gondolkodók munkáján is mindenütt megtekinthetők filozófiai beállítottságuk nyoma. A bölcselkedő racionalizmus, vagy irracionáliszmus motívumai beleszövődnek a dogmatörténetbe s így felmerül a kérdés: hogyan értékeljük ezeket a motívumokat s milyen álláspontot foglaljunk el az egyházban jelentkező racionalizmussal szemben.

I. Lochman a továbbiakban mindenekeőtt élesen megkülönbözteti a „technikai” vagy „pragmatikus” észt a „metafizikai” vagy „ontológiai” észtől. Az előbbi a végső kérdések mellőzésével a gyakorlati élet feladatainak megoldására szolgáló helyes technikai felismerésére és célszerű, hatékony alkalmazására törekszik. Nem szerkeszt elméleteket, hanem mint az eredményes prakszis pionírja szerepel. Itt az eszközök problematikája háttérbe szorítja a célokat. Szellemiségünk a felvilágosodás korától kezdve mindmáig a metafizikai aspirációk nélküli technikai ész uralma alatt áll.

Mindez nem homályosíthatja el azt a tényt, hogy az európai racionalista tradíció főárama Parmenidésztől Hegelig a metafizikai ész jegyében fogant, mely viszont a kezdet és a vég, a cél és értelem után kutat, ideákat, normákat állít fel, sőt az üdvösség titkait boncolgatja. Inkább vallási-szoteriológikus, mint kulturálisan praktikus beállítottságú. Pláton állásfoglalásától kezdve, mely szerint az ész isteni jellegű, az antik filozófiában lépten-nyomon az ész teológiai értékelésére, deifikációjára és demonizációjára bukkanunk. Az antik világ racionalizmusának ezzel a két formájával találkozott a világba lépő kereszténység. Ezek közül pedig éppen a metafizikai racionalizmussal ütközött szükségképpen össze, mely a sztoikus materializmuson vagy az újplatonizmus és újpythagoreizmus idealizmusán keresztül hathatósan befolyásolta az egyidejű gondolkodást, s önmagából kívánta nyújtani mindazt, amit szem nem látott, fül nem hallott, s amit

a keresztyén hit csak az eschatológikus láátással változásokor remélt megismerni.

II. Az ész teológiai problémája intenzíven foglalkoztatja a fiatal egyházat. Sürgeőleg merültek fel a kérdések: hogyan kell az apostoli üzenet nevében átértékelní a régi tanít, mely eladdíg a híjrejutottak szellemi tápláléka is volt? Integrálni, vagy inkább dezintegrálni kell-e az antik örökséget? Miután a korai patrisztika mérvadó teológusai is az antik filozófiai tradíció emlőin növekedtek, nem meglepő, hogy ez a körülmény nálunk az ész teológiai problémájának egyeztető kísérletek útján való megoldására vezetett. Ennek az íránynak főképviseelője Justinus Martyr. Alexandriai Kelemen a metafizikai észnek már szoteriológiai funkciót is tulajdonít. Az Ótestamentum kijelentett törvényének Krisztusra vezérlő szerepét a görögöknél az ész funkciója váltja fel. Lochman kifejti, hogy a Kelemen-féle keresztyén gnóziis ezután a mythikus racionalizmus oly mérvű szétáradásához vezetett az egyházban, hogy szigorú korlátok közé szorítása végül is nem maradhatott el.

Mindazonáltal az ész jelentősége a századok folyamán egyre inkább erősödött az egyházban. A *katolikus középkor* szellemi kapcsolata az arisztotelészi racionalizmussal különösen a tomizmus klasszikus intellektualizmusában nyilvánvaló. Az ész szerepe itt korlátozottabb ugyan, miután csak a természeti világra szorítkozik, de a kijelentett igazság sem sodorja válságba, hiszen — e felfogás szerint — az sem egyéb, mint az ész betöltése és betöltése. A kijelentett igazság nem áll „contra sed supra rationem”.

Bár a *reformáció* protestált a skolasztikus intellektualizmus ellen, a reformáció utáni első generációk már magukon hordozzák főként arisztotelészi típusú racionalista tendenciák nyilvánvaló jeleit. A protestáns ortodoxia a hit fogalmának „tisztá tanná” való szűkítésével, a kijelentett igazságokat osztályozó és rendszerező ideáljaival a racionalizmus új formáját honosította meg az egyházban.

Innen már nem hosszú az út a *felvilágosodás korának racionalizmusához*, mely a 18. század életére és teológiájára oly nagymérvű hatást gyakorolt. Minden jel arra mutat, hogy ebben a korszakban a technikai ész jutott uralomra a maga spekuláció- és metafizika-ellenes írányzatával. De szerzőnk hangsúlyozza, hogy mindez csak látszat. A technikai ész teológizáló aspirációi és az a körülmény, hogy az igazságnak nemcsak eszköze, de végső mértéke is kíván lenni, világosan elárulják metafizikai tendenciáit. Az abszolút igazságok itt csak észigazságok. A vallás tehát nem egyéb, mint az ész funkciója. Az ész nem teológiai probléma többé s ehelyett a teológia válik az ész problémájává.

III. Szerzőnk most már megfelel a cikk elején felvetett kérdésre: milyen álláspontot foglaljunk el az egyházban jelenkező racionalizmussal szemben? A választ a teológus szerint is csak a teológia normatív alapja, a Szentírás üzenete szerint fogalmazhatja meg. *A Biblia pedig szöges ellenfélben áll mindennemű racionalizmussal és pedig a metafizikában, noetikában és etikában egyaránt.*

Metafizikai vonalon nyilvánvaló, hogy a Szentírás Istene nem a lét rendje hierarchikus létrájának legfelsőbb foka, nem a végső valóság fogalma, idea vagy a változó jelenségek háttérében álló változatlan szubsztancia csupán, hanem személyes szent Isten, minden létezőnek forrása és szuverén Ura. Összehasonlíthatatlan mindennel, ami rajta kívül áll. A Teremtő és teremtmény közötti „analogia entis”-ről szóló skolasztikus elmélet a Szentírásra nem támaszkodhatik.

Ebből az ontológiai valóságból önként adódik az a *noetikai* következmény, mely a Szentírás bizonyágtétele szerint is magától értődő: az Isten megismerése a technikai és metafizikai ész útján lehetetlenség. A kizárólagos iniciatíva a „noetikában” is magáé Istené. Egyedül az Ő Igéje út, igazság és élet. A Szentírás *logos*-a azonban nem azonos a racionalizmussal. Az azonos fogalom mögött a Szentírás nem az ész ideáját, hanem Isten cselekvését érti. Az önelégült, magabizó emberi ész az igazi megismerésnek inkább akadálya, mint forrása. (I. Kor. 1,18; Mt. 11,25; Kol. 2,8.)

Mindebből pedig további *praktikus* következmények származnak. A bibliai igazság nem a dolgok valódi állásának feltárását, a valóság lényegébe való teoretikus bepillantást jelenti (alétheia). Az igazság megismerése itt nem teória, hanem praxis dolga: engedelemesség annak, ami bennünket mint igazság szólít meg. Nem menekülés a relativitások változékonyságából a változatlan létező szemléletébe, hanem itt és most az Isten hűségére való bizodalmas hagyatkozások — és saját hűségünk engedelmes megbíznyítása.

Lábjuk tehát, hogy áthidalhatatlan szakadék tánc az ész „logos”-a és Isten Igéje között. Isten cselekedetei nem az emberi ész ideáinak konkretizálódásai. Az a tény, hogy Isten emberré *lett*, nem idealizálható. Isten cselekvései megértésének szerve nem a metafizikai ész, hanem csak a hit személyes és konkrét döntése lehet egyedül.

IV. Az ész teológiai problémájának megoldását a filozófiai irracionálizmus teológiai változásaitól kell várunk? — veti fel szerzőnk a kérdést, de ennek megválaszolására nézve mindjárt körültekintő óvatosságra is int. A Szentírás ugyanis, noha nagy nyomatékkal emel is óvást az abszolutisztikus ész igényével szemben, az ész elvével sohasem állítja szembe az észellenesség elvét. A „bolondság”, melyet a Szentírás minden emberi bölcseség fölé helyez, nem a mi fogalmaink értelmében, hanem isteni értelemben vett bolondság. A Biblia tehát nem az emberi intellektus fogyatékoságait dicséri, hanem az Isten szerint való bolondságot. Az Isten szerint való erőtlenséget, nem pedig az emberi megismerés tehetetlen erőtlenségét. Ezt a különbségtételt pedig az irracionálizmus teológiai változatai rendszerint elmulasztják.

Ezzel függ össze az irracionálizmus másik teológiailag kifogásolandó vonása és pedig az a „negatívizmus”, mely nemcsak a „racionálizmus”-t igyekszik problematizálni, de magát az „észt” is. A Bibliában ez a kísérlet sem található a maga számára alapot. A Szentírás szemlélete szerint ugyanis a bűn *aktusán* kívül a világon semmi sem rossz önmagában. Az emberi ész is csak a maga Isten ellen lázadó aktusában gonosz. Gonoszsága tehát dinamikus, nem pedig statikus jellegű. Önmagában véve Isten ajándéka és Jézus Krisztusban Isten dicsőségének megszentelt eszközévé válhatik.

V. Az a kísérlet tehát, hogy az egyházban élő racionalizmust az irracionálizmus által küszöböljük ki, egyenlő az ördögnek Belzebubbal való küzdelmével. Lochman itt: utal Lk. 11,24—26. szakaszára, mint amely ebben az összefüggésben is sokatmondó, hiszen „a modern filozófia története egyértelműen igazolja — írja Lochman — hogy az irracionalista tiltakozás utolsó állapota a gonoszabb lesz az elsőnél”.

Lochman végül azzal az egyszerű mondanivalóval zárja fejtegetéseit, ami az eddigiekből is nyilvánvaló, hogy t. i. a keresztyén ember nem lehet sem a racionalizmusé, sem az irracionálizmusé, hanem egyedül Krisztusé. A végső világosságot és feleletet mindenkor és mindenben egyedül Isten Igéjétől várja.

Dr. Szilády Jenő

LIC. KARL ROSE:

Predigt der russisch-orthodoxen Kirche (Az orosz orthodox egyház igehirdetése)

Evangelische Verlagsanstalt Berlin. 1952. 231. oldal.

Ismeretlen szerző könyvéhez hozzányúlni bátorság. Még akkor is, ha az író könnyen, értelmesen és szakszerűen ír is. Nehezebb dolog ismerős szerző könyvét forgatni és abból tanulni.

Kedves ismerősünk Karl Rose. Egyházunkban sokaknak meghitt barátja, talán még több egyházi ember előtt, külső megjelenése miatt is vonzó személyiség. Amikor közöttünk volt a Béke Világtanács ülésén s ahogy mély áhitatban élte végig a Deák-téri templom megható istentiszteletét, akkor még kevesen tudták azt, hogy valószínűleg személyesen is sokszor keres és talál vele érintkezést egyházunk sok vezetője s kevesen hitték még akkor azt, hogy egy könyve miatt nevét sokáig fogják emlegetni hazánkban és egyházunkban. Eppen a most ismertető könyve miatt.

Néhai jó Böhm Károlynak, az első és egyetlen magyar filozófusnak az volt a könyvolvasó gyakorlatja, hogy amikor a kezébe került könyvet elolvasta s az utolsó lap utolsó sorát befejezte, visszafordított azonnal a könyv elejére és elolvasta másodszor is a könyvet. Teljesen így vagyunk Rose könyvével is.

Végre egy német teológus, aki nemcsak nagyszerűen ír, hanem lebilincselően tájékoztat, a nehéz és érdekfeszítő témát közel viszi az olvasóhoz s úgy vezeti a figyelő érdeklődőt, hogy a könyvet nem lehet letenni s a kétszeri elolvasás után a kíváncsi harmadszor is nekimegy a könyv érdekesebb fejezeteinek.

Azt vallja a szerző ebben az írásában, hogy a németországi evangélikus egyház a sorsában bekövetkezett megrendülés következtében, a szomszédság okából, de leginkább ökumenikus felelősségérzéséből tekint az orosz görögkeleti egyház felé. Ritka teológus az, aki az ilyen okok miatt született érdeklődést ilyen parancsokkal rögzíti: az ökumenikus érdeklődést három fogalom determinálja: szeretet, igazság és felelősségérzet. S ezt a három követelést Rose elsősorban maga felé tartja különösképpen elkötelezőnek.

Rengeteg mondani- és írni-alójának lelegelejn nagyszerű irodalmi képet nyújt a nyugati teológia egy pontban való különös részvétlenségéről. Ez a pont az orosz görögkeleti egyház igehirdetésének kérdése éppen. Sorra említi szerzőnk az utolsó 50 év nagy teológiai standard-munkáit,

amelyekben sorra kereste a kérdést illető adatokat és alig talált itt-ott néhány sort az orosz görögkeleti egyház igehirdető szolgálatáról.

Előttünk ismeretlen az, hogy Rose licenciátusi rangját milyen teológiai tárgykörből szerezte, de könyvéből azt állapíthatjuk meg, hogy ragyogó távlatú történelmi érzéke mellett a gyakorlati teológiai érzék kiválótsága tekintetében is a legjobbakkal emelhető egy sorba.

Könyve hézagpótló abban a tekintetben, hogy a hézagos s e területre vonatkozó adatokat összegyűjtötte s nem német alapossággal, hanem a mindent jól ismerni akaró és erősen ökumenikus beállítottságú teológus becsületességével dolgozta fel.

Izgalmas fejezetekben kapjuk az orosz görögkeleti egyház igehirdetésének történelmi adatait. Majdnem egykorú keresztyénisége van az orosz és a magyar népnek. Majdnem azonos formában folyik az élet ott is és nálunk is éppen az igehirdetés döntő kérdéseiben. Nálunk német és olasz főpapok az első tanítók, náluk görög és szerb nagy és kis papok az első igehirdetők, akik végzik az igehirdetés áldott szolgálatát. Nálunk idegen nyelven és tolmácsolással, ott mégis csak nemzeti nyelven. Nekünk nincs olyan nevezetes katolikus indigéna teológusunk, aki az igehirdetés varázsát éppen Istentől kapott tehetsége miatt nálunk plántálhatná, ők szerencsésebbek. A IX. században az orosz keresztyénység a legnagyobb igehirdető beszédein tanulja meg az igehallgatás művészetét: Chrysostomost hallgathatja félezer év után.

Európai protestáns ember füle számára szokatlan Rosénak az a közlése, hogy az orosz nyelvre fordított Chrysostomos-prédikációkon nevelődik az orosz zsenge keresztyén egyház, de mai látásunk szerint jó lett volna magyar területen is az, ha a magyar keresztyénység kezdetein Augusztinus-prédikációkat hallott volna a magyar fiatal keresztyénység, s még jobb lett volna az, hogyha a reformáció kezdetein éppen a különösebb meggyőződés nélkül hozzánk átlépett bátor katolikus papok Luther beszédeit magyarították volna meg és azt olvasták volna fel istentiszteleteiken. Az orosz egyháznak az akkora való őszinte cselekedete egyházi mérlegen mérve, óriási bátorságra és fejlett józanságra vallott.

Aki jó forrásból merít, az üdítő vizet iszik. Chrysostomos beszédeit hallgatva, meg lehet tanulni az igehirdetést. Már száz évi ilyen gyakorlat után egyre-másra jönnek a jobbnál jobb igehirdetők, akik a görög és bizánci hatás után önállóan mernek beszédeket írni és mondani. Írásos homiletikai emlékek ezekből a legrégebbi időkből sokak számára meggyőzően bizonyítják azt, hogy volt igehirdetés az orosz orthodox egyházban és az jó is volt.

Sorsközösségben volt történelme folyamán a magyar és orosz nép a tatár betörés idején. Az orosz egyház és papjai élvezték ugyan a tatár „tarchan” szó alá rejtett közkegyelmet, azaz tőlük a betört tatár hadak nem vehettek el semmit, nem vehették rabszjára az egyházi embereket, adót és dézsmát nem kellett fizessenek, de maga az egyház mégis elsorvadt. De ebben a legyengült állapotában az orosz püspökök és egyszerű beosztású, de igehirdetési buzgalmában lankadatlan szorgalmú és bátor beszédű igehirdetők megmondták az orosz népnek minden bajok okát. Vajjon rendelkezik-e a magyar katolicizmus írásos igehirdetésekkel ugyanebből az időből, amelyek olvasása után meggyőződhetnénk arról,

hogya a magyar katolikus papság az elesett magyar népet miképpen vigasztalta Isten ígéjével és miképpen emelte fel igehirdetésével a nyomorúságból? Az orosz igehirdetés történetének tanulmányozása közben írásos emlékek igazolják azt, hogy az orosz papok akkoron hivatásuk magaslatán álltak, védett helyzetükben a nép mellett maradtak.

Ezért tudta átvészelné a görögkeleti egyház történelme folyamán a későbbi veszélyeket is. Azt a támadást, amit a pápaság indított ellene a lengyelek felhasználásával, akik római egyházi formát próbáltak becsempészni a görögkeleti egyház védett sáncai közé. És sokkal később elég erős volt arra is, hogy Nagy Péter cár nyugatimádó tevékenységei közben, ellenállott mindazoknak a kísértéseknek is, amelyek a protestantizmus részéről fenyegették az orosz egyházat. Mertek prédikálni ezek az orosz papok Nagy Péter ellen s a nép előtt nyíltan antikrisztusnak merték minősíteni hatalmas cárukat. Igaz ugyan az is, hogy voltak olyan karrierista papok ebben az időben, akik cárt magasztaló prédikációkat tartottak, a szent színódusba a világiakat bevonták s megalapították azt a gondolatkonstrukciót is, hogy a cár egyben a summus episcopus. A legutolsó századok igehirdető szolgálatában nem erőtlenedett el az igehirdetés hangja s ugyan melyik ország irodalmában olvashatjuk azt, hogy egy Puskin, azaz a nép és nemzet nagy költője versben dicsőíti igehirdető papját s olyan írók, mint Tolsztoj és Dosztojevszkij látogatást tesz egyszerű aszkéta igehirdetőknél s azoknak hatása alá helyezi magát s ilyen élményéről örökké élő irodalmi emléket állít. Az októberi forradalom után, amikor *Sergius* elismerte a szovjet államot s 1925-től 1945-ig vezette az orosz egyházat, a határok tiszta elkülönítése után, különösképpen pedig a világháború befejezése után vegyük csak elő *Nyikoláj* metropolita prédikációit és nézzük meg jobban azokat a magyar nyelvre is lefordított igehirdetéseket, amelyeket a legutóbbi időkben egyházi újságjainkban is olvashatunk: ez a figyelem meggyőz arról, hogy milyen ma az igehirdetés az orosz egyházban.

Mindezeknek a történelmi adatoknak igazolására Rose könyvében igehirdetési szemelvényeket közöl. Sok részletet ad a régebbi beszédekből. El kell olvasni ezeket az írásokat, hogy a mai magyar teológusoknak jobb véleménye legyen az orosz igehirdetésről, mint amilyen véleménye volt a nyugati teológiának eddig.

Rose munkájával csak egy ponton nem értünk egyet. Talán nem került kezebe az az igehirdetés, amely magyar fordításban is megjelent az egyik református újságban. Az Ige ez: Jézus hátratekintett. Erről a két szóról olyan igehirdetést nyújtott az egyik orosz lelkész, amelyhez hasonló értékű prédikációt száz évben egyszer lehet felfedezni — írott beszédek között.

Más területekre is elvezet a szerző ebben a könyvében. Ír az orosz ortodox egyház három pilléréről. Az orosz egyház: istenemberi organizmus. Térben és időben nem korlátozott, mennyben és a földön él egyszerre. Ideigvaló és egyben örökkévaló. Az egyház talpregulája: Az Isten ígéjében adott kinyilatkoztatásban való hit, az imádságban és a szentségben való közösség és az eschatologikus reménység. A hívő önként, de feltétlen engedelmességgel él az egyházban s ez az egyház üdvintézmény, nincs is üdvösség az egyházon kívül, senki sem kerülhet Krisztussal

közösségbe az egyház nélkül. Az igehirdető sohasem önmagát prédikálja, hanem az egyház tekintélyével szól és annak igazságát mondja. Sohasem a maga nevében beszél az igehirdető, hanem mindig az egyház nevében. Ezért személye és szolgálata transzparens és prizma az egyház és a hívő-sereg között. Az igehirdetőn át világít az egyháznak a Szentlélek által nyújtott megvilágosító szolgálata. Az igehirdető szeme előtt mindig az egyház egysége és jelentősége áll. A második pillér a húsvéti élmény. A sírból tört fel a bűnök bocsánata. Húsvét a központ az egyház szolgálatában: erre a talapzatra épül fel az igehirdetés szolgálata és az egész liturgia rendszere. A harmadik pillér: a komoly biblicizmus és tradícionálisizmus. Az orosz egyház igehirdetése nem épül teológiai, vagy filozófiai rendszerre, igehirdetését nem szorítja sémába, hanem az orosz ortodox igehirdető kinyitja a Biblia gazdag zsákját és abból szórja tanításait. Sokat prédikálnak az orosz papok a biblia alapján, de a liturgia kincseit is felhasználják, az egyházi tradíciók és legendák helyet kapnak az igehirdetésben. De a beszédek általában mégis abban a kettősségben mutatkoznak meg a világ előtt: vagy tanító beszédek, vagy pedig gyönyörködtető, áhitatot keltő és imádásra buzdító elkötelezések.

Minden orosz istentiszteletben megvan a helye az igehirdetésnek. A legszínesebb liturgiába különböző időkben, különböző helyekre elhelyezve. Vagy az evangélium után következik az igehirdetés, vagy az alatt az idő alatt folyik, míg a többi lelkész és diakonus a szentélyben veszi az Úr vacsoráját, vagy a teljes istentisztelet után. S miután az orosz teológusok azt vallják, hogy liturgiájuk: imádkozva előadott dogmatika, sokan leghelyesebbnek vélik az igehirdetést a teljes istentisztelet végére elhelyezni.

Az orosz görögkeleti templomban nincs szószék. A lelkész az oltár mellett épített, kb. 50 cm magas ambonra áll fel s onnan beszél. Ez a gyakorlat és szolgálat a hegyi beszéd szituációjának magyarázatából született meg, de ezzel az elhelyezéssel az igehirdető sokkal közelebb kerül hallgatóival szemben, mint minden más egyház minden lelkésze a hívővel szemben. Ezért van életközelségben az orosz igehirdető a hívővel szemben, de kontrasztiképpen éppen ez a közelség érteti meg azt az igehirdetői gyakorlatot, hogy az orosz ortodox egyház igehirdetője soha sincs tekintettel a világ politikai helyzetére, a világnézeti korkérdésekre. Mindezekről függetlenül prédikál s egy szempont és parancs áll előtte: minden időkben az egyház hangját megszólaltatni.

Könyvünk éppen ökumenikus vállalkozásából kiindulva nézi az igehirdetés kérdését, s azt a nagy és végső problémát akarja a világ elé állítani a múlt életének megelevenítése után, hogy vajjon a mai orosz keresztyénség megfelel-e Istentől kapott megbízatásának és éppen a körülötte élő megváltozott világ miatt nem tért-e le arról az útról, melyet Isten számára kijelölt.

Számára, azaz a szerző számára ez a kérdés már nem kérdés többé. Ugy látja és azt írja, hogy az orosz ortodox egyház élő egyház. S abból, amit ír s amire minket is meg akar tanítani, az világlik ki, hogy minden nemzet minden keresztyénsége éppen ökumenikus felelősségérzettől áthatva kötelességének tarthatná e kérdés és történelem megismerését.

Közérdekű tudnivalók

I.

Igényjogosultság a betegségi biztosítás szolgáltatásaira. A biztosított munkaviszony megszűnését követő első és második napon a betegségi biztosítás szolgáltatásaira ugyanolyan feltételekkel és mértékben jogosult, mint munkaviszonya alatt (aktív tagság). Az a biztosított, aki munkaviszonya megszűnését közvetlenül megelőzően ugyanazzal a munkáltatóval legalább hat hónapon át megszakítás nélküli munkaviszonyban volt, munkaviszonya megszűnését követő harmadik naptól a 15. napig terjedő idő alatt a szolgáltatásokra ugyanolyan feltételekkel és mértékben jogosult, mint munkaviszonya alatt. A munkaviszony megszűnését követő harmadik naptól a 15. napig terjedő idő alatt bekövetkezett megbetegedés esetében a szolgáltatásokra — táppénz kivételével — az a biztosított is jogosult, aki munkaviszonya megszűnését közvetlenül megelőzően hat hónapnál rövidebb ideig, de legalább három hónapon át volt ugyanazzal a munkáltatóval megszakítás nélkül munkaviszonyban. Ebben az esetben azonban a szolgáltatások legfeljebb a munkaviszony megszűnését követő 13 héten át járnak (passzív tagság). Az alkalmi dolgozók passzív tagságára és a katonai szolgálat alatti és utáni igényjogosultságra külön szabályok vannak megállapítva.

Ha a biztosított gyógykezelése a munkaviszony alatt nem fejeződik be, orvosi gyógykezelésre, gyógyszerre, gyógyfürdőre, gyógyvízre, gyógyászati segédeszközökre, kórházi ápolásra, útiköltségmegtérítésre legfeljebb 13 héten át továbbra is igénye van. Ezen az alapon azonban a biztosítottnak csak olyan szolgáltatásokra van igénye, amelyekre gyógykezelése befejezése végett van szüksége.

Az igényjogosult családtagok a biztosított munkaviszonyának megszűnése (táppénzsegélyezésének megszűnése) után a betegségi biztosítás szolgáltatásaira ugyanazon szabályok szerint jogosultak, mint a biztosítottak.

A tényleges szolgálatban álló ú. n. „egyházi személyek” a táppénz- és táppénzjellegű szolgáltatások (terhességi és gyermekágyi segély) kivételével a biztosított dolgozókat megillető szolgáltatásokra, igényjogosult családtagjaik pedig a biztosított dolgozók családtagjait megillető szolgáltatásokra jogosultak. A nyugellátásban részesülő minden „egyházi személy”, valamint ezeknek ellátásban részesülő özvegyei és árvái ugyanazokra a szolgáltatásokra jogosultak, mint más ellátást (nyugdíjat) élvező személyek; családtagjaik pedig a nyugdíjasok családtagjait megillető szolgáltatásokra jogosultak.

A nyugellátásban részesülő biztosítottaknak és családtagjaiknak a szolgáltatások az alatt az idő alatt járnak, amíg nyugdíjban (kegydíjban stb.) részesülnek, ha a gyógykezelés ez alatt az idő alatt nem fejeződik be, ezt követően még legfeljebb 13 héten át. Kórházi (gyógyintézeti) ápolás — gümőkóros megbetegedés miatt — mind a nyugdíjasnak, mind a családtagoknak általában egy éven belül 30 napig jár.

Igényjogosult családtagok. A családtagok egyéb előfeltételek fennállása esetén is csak akkor jogosultak a betegségi biztosítás szolgáltatásaira, ha őket egészen, vagy túlnyomórésztben a dolgozó tartja el és a családtagoknak számottevő jövedelme nincs. Számottevőnek a 220 Ft-ot meghaladó jövedelmet (keresetet) kell tekinteni. Ha azonban a családtag jövedelme nyugdíjból, járadékból (hasonló ellátásból) származik, az csak akkor tekinthető számottevőnek, ha a havi 360 Ft-ot meghaladja.

Életkorukra tekintet nélkül jogosult családtagok:

a) A dolgozó felesége. A különélő házastárs igényjogosult, ha egészben, vagy túlnyomórésztben a biztosított tartja el. Az elvált házastárs a szolgáltatásokra nem jogosult.

b) A férfitársa közösen háztartásban élő élettársa a feleséggel egyenlő feltételekkel és mértékben, tekintet nélkül arra, hogy a biztosítottnak van-e különélő felesége.

c) Az a nő, aki feleség hiányában a férfitársa közösen háztartásban él, tekintet nélkül arra, hogy a biztosítottnak van-e különélő felesége. Az ilyen háztartást vezető nő igényjogosult akkor is, ha a biztosított feleségével él ugyan együtt, ez azonban a háztartás vezetésére testi, vagy szellemi fogyatkozása, vagy betegsége következtében képtelen. Nem állapítható meg azonban az ilyen háztartást vezető nő igényjogosultsága akkor, ha háztartási alkalmazott is van, vagy a háztartásban olyan felnőtt (16 éven felüli) nőhozzátartozó van, akinek más foglalkozása nincs és a háztartás vezetésére, ellátására képes.

d) A hajadon, az elvált, a különvált és az özvegy dolgozó nő anyja, mostohaanyja, nőtestvére, mostoha nőtestvére, vagy leánygyermek, ha a biztosított nő háztartását háztartási alkalmazott nélkül egyedül vezeti és a biztosítottal közös háztartásban él.

e) Ha a házastársak mindketten biztosított dolgozók, a dolgozó férj jogán bármelyik házastárs anyja, mostohaanyja (tehát a házastárs anyósa is), nőtestvére, mostohanőtestvére, leánygyermek, feltéve, hogy a háztartást háztartási alkalmazott nélkül egyedül vezeti és ha a dolgozó férjjel közös háztartásban él. Abban az esetben azonban, ha az anya (a házastársak bármelyikének anyja) 60. életévét betöltötte, a biztosított gyermeke jogán — ha az eltartásukról gondoskodik — mint szülő, akkor is jogosult a segélyekre, ha a háztartást nem is vezeti. A 16. életévük betöltéséig, illetőleg szakmai kiképzés, vagy tanulmányaik tartama alatt, de legfeljebb a 24. életévük betöltéséig jogosultak a szolgáltatásokra az alábbi családtagok.

a) A dolgozó házasságából, házasságon kívül született, örökbe fogadott, vagy mostohagyermeké, továbbá az a gyermek, akinek tartására a dolgozót jogerős bírói ítélet kötelezte.

b) Az a teljesen árva vagy elhagyott gyermek, akit a biztosított eltart; az elhagyott gyermek azonban csak akkor, ha már elhagyottá nyilvánították, vagy az elhagyottá nyilvánítás folyamatban van és annak megtörténte előre átható.

c) A dolgozó unokája.

d) A dolgozó testvére.

A 60. életév betöltése után jogosultak:

a) a dolgozó nő férje;

b) a dolgozó szülője, mostohaszülője és nagyszülője;

c) a nevelőszülő, ha a dolgozót 24. életévének betöltéséig legalább 10 éven át eltartotta;

d) a dolgozó házastársának szülője (após, anyós), ha a házastárs testi, vagy szellemi fogyatkozása vagy betegsége következtében állandóan keresőképtelen, vagy a házastárs már meghalt.

Eletkorára tekintet nélkül jogosult a szolgáltatásokra az a családtag, aki testi vagy szellemi fogyatkozása, vagy betegsége következtében állandóan keresőképtelen.

A gyermek elsősorban az apa tagsága alapján jogosult a segélyekre akkor is, ha az anya is dolgozik és több a keresete, mint az apának.

Bizonyos esetekben a gyermek az anya jogán jogosult a szolgáltatásokra.

Ha az apa foglalkozása alapján nem biztosított, a gyermek az anya jogán akkor sem jogosult, ha az anya munkabére az apa kereseténél több.

Ha a szülők külön élnek, a gyermek annak a szülőnek a tagsága alapján jogosult, aki eltartásáról egészben, vagy túlnyomórészt gondoskodik, ha nem is ennek háztartásában él.

A testvér, a szülő, mostohaszülő, a nevelőszülő, a biztosított házastársának szülője, nagyszülő és az unoka általában annak a biztosítottnak a tagsága alapján igényjogosult, aki egészben, vagy túlnyomórészt eltartja.

Az igényjogosultság igazolása. A dolgozó, vagy családtagja a biztosítás szolgáltatásait „Biztosítási Igazolvány” alapján, egyes szolgáltatásokat pedig ezen felül munkáltatói igazolvány alapján igényelheti. Külön biztosítási igazolvány szolgál a dolgozó, külön igazolvány a feleség és a gyermek részére és külön igazolvány az egyéb családtagok részére. A biztosítási igazolvány körzeti kezelőorvosj és szakorvosi kezelésre (fogkezelésre), gyógyszerellátásra, gyógyfürdőkre, gyógyvizekre, kevésbé költséges gyógyászati segédeszközökre és úti-költségekre jogosít. A biztosítási igazolványon felül munkáltatói igazolvány is szükséges a táppénz, a kórházi (gyógyintézeti) ápolás, a terhességi, gyermekágyi, anyasági segély, a költségesebb gyógyászati segédeszközök, a műfogsor, a szülésznői díj, a temetési segély igényléséhez.

CSEKEY ZOLTÁN

VISZKOK LAJOS:

**A modern pszichoterápia
főirányai**

Ára : 6.— Ft

VISZKOK LAJOS:

**A hit által való megigazulás
elvé egyszerű evangélikus
hívek lelki világában**

(Kísérleti valláslélektani tanulmány)

Ára : 12.— Ft

DEZSÉRY LÁSZLÓ:

Testnek feltámadását

(I. Kor. 15. hívő magyarázata)

Ára 2.— Ft

A gyermek vasárnapja I., II.,

Ára : 30.— és 28.— Ft

EVANGÉLIKUS EGYETEMES SAJTÓOSZTÁLY

Budapest VIII., Puskin-u. 12.

Csekk számlaszám 220278.